

Національна академія
педагогічних наук України

Інститут педагогічної освіти
і освіти дорослих імені Івана Зязюна

Н. Ничкало, Л. Лук'янова, Л. Хомич

ПРОФЕСІЙНА ПІДГОТОВКА ВЧИТЕЛЯ: українські реалії, зарубіжний досвід

*Науково-аналітична доповідь
за редакцією В. Кременя*

Київ - 2021

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ПЕДАГОГІЧНИХ НАУК УКРАЇНИ
ІНСТИТУТ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ І ОСВІТИ ДОРΟΣЛИХ ІМЕНІ ІВАНА ЗЯЗЮНА

Н. Ничкало, Л. Лук'янова, Л. Хомич

ПРОФЕСІЙНА ПІДГОТОВКА ВЧИТЕЛЯ: УКРАЇНСЬКІ РЕАЛІЇ, ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД

НАУКОВО-АНАЛІТИЧНА ДОПОВІДЬ

За редакцією В. Кременя

КИЇВ
Вид-во ТОВ «Юрка Любченка»
2021

УДК 378.147:37.011.3 – 051 «312» : [027.63:17.024.4] : 001.817

Рекомендовано до друку рішенням Вченої ради Інституту педагогічної освіти і освіти дорослих імені Івана Зязюна НАПН України (протокол № 6 від 17 червня 2021 р.)

Рецензенти: Наталія Лазаренко – доктор педагогічних наук, професор, ректор Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського

Людмила Хоружа – доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри теорії та історії педагогіки Київського університету імені Бориса Грінченка

Ничкало Н., Лук'янова Л., Хомич Л.

Професійна підготовка вчителя: українські реалії, зарубіжний досвід : наук.-аналіт. доп. / Нац. акад. пед. наук України, Ін-т пед. освіти і освіти дорослих імені Івана Зязюна НАПН України; За ред. В. Кременя – Київ : Вид-во ТОВ «Юрка Любченка». 2021. 54 с. : рис. табл.
ISBN

У науково-аналітичній доповіді викладено результати порівняльного аналізу законодавчих актів і нормативно-правових документів з підготовки вчителя, а також мережі закладів вищої освіти, в яких здійснюється підготовка педагогічних кадрів; здійснено кількісний і якісний аналіз педагогічних працівників, оплати їхньої праці, механізми відбору абітурієнтів на педагогічні спеціальності, моделі та рівні підготовки вчителя; зміст і форми організації підготовки майбутніх учителів в Україні та країнах Європи (Великій Британії, Німеччині, Фінляндії, Угорщині), Китаї та Австралії. Обґрунтовано висновки і пропозиції щодо вдосконалення професійної підготовки вчителя в Україні в умовах інтеграції в європейський освітній простір.

УДК 378.147:37.011.3 – 051 «312» : [027.63:17.024.4] : 001.817

ISBN

- © Національна академія педагогічних наук України, 2021
- © Інститут педагогічної освіти і освіти дорослих імені Івана Зязюна НАПН України, 2021
- © Ничкало Н., Лук'янова Л., Хомич Л., 2021
- © Вид-во ТОВ «Юрка Любченка», 2021

ЗМІСТ

Вступ	4
1. Учителство в Україні.....	6
Кількісний і якісний аналіз педагогічних працівників	7
Заробітна плата вчителів	8
2. Професійна підготовка вчителя в Україні	11
Законодавчі і нормативно-правові засади підготовки вчителя	11
Мережа закладів вищої освіти, що здійснюють підготовку педагогічних кадрів	13
Механізми відбору абітурієнтів	16
Модель підготовки вчителя	17
Рівні підготовки вчителя	18
Зміст підготовки вчителя.....	20
Практична підготовка майбутніх учителів	23
Висновки	24
3. Зарубіжний досвід підготовки вчителів	27
Велика Британія	27
Німеччина.....	30
Угорщина	33
Фінляндія.....	36
Китай.....	37
Австралія	39
Висновки	41
Пропозиції щодо вдосконалення професійної підготовки вчителя в Україні	44
Додатки.....	47

ВСТУП

Майбутнє людства, суспільства і кожної держави беззаперечно пов'язане з молоддю, її освітою й інтелектуальним потенціалом. Мислячи у часовій перспективі, варто звернутися до якості освіти, яка безпосередньо залежить від інтелектуального і духовного потенціалу вчителя, його творчих зусиль, здібностей та професіоналізму. На вчителя покладається виконання актуальних завдань сучасного суспільства – формування національної свідомості, соціальної і громадянської компетентності учнівської і студентської молоді та різних категорій дорослого населення. Тому педагогічна освіта була і залишається провідником знань у суспільстві та одним із основних чинників суспільного успіху.

Професія вчителя є однією з найбільш масових у сучасному суспільстві, відтак головною метою педагогічної освіти є підготовка сучасного вчителя-професіонала, носія культурних цінностей і гуманістичних пріоритетів, який володіє сукупністю творчих, професійних та інших якостей для здійснення інноваційної педагогічної дії у гармонійному розвитку особистості кожного учня; вчителя-особистості, в якому поєднуються якості педагога-дослідника, що володіє сучасними методами наукового пізнання, іноземними мовами й комп'ютерними технологіями; вчителя-психолога, здатного бачити в дитині людину з усіма її особливостями, бажаннями й проблемами; вчителя-майстра, здатного по-новому організувати освітній процес для задоволення інтересів і потреб своїх учнів.

Держава зацікавлена у підготовці учителя, здатного здійснювати педагогічну діяльність на демократичних та гуманістичних засадах, реалізовувати освітню політику як пріоритетну функцію держави, що спрямовується на формування людського капіталу та національної еліти, на розвиток та самореалізацію особистості, на підвищення рівня її освіченості і культури. Це складне завдання зумовлюється розвитком сучасної цивілізації, зрослими вимогами до педагогічної освіти.

Водночас низький імідж вчителя у сучасному українському суспільстві, невідповідна оплата його праці, відсутність соціального пакету, застарілі підходи до професійної підготовки майбутнього вчителя та інших категорій педагогічних працівників негативно впливають на розвиток усієї освітньої галузі. Слід додати, що розвиток педагогічної освіти гальмується сукупністю суперечностей,

провідними з яких є суперечність між: усвідомленою потребою в освітній діяльності європейської якості і відсутністю дієздатної сучасної науково-обґрунтованої моделі підготовки вчителя, здатного готувати людину до життєдіяльності в XXI столітті; динамічними змінами в умовах глобалізаційних та євроінтеграційних процесів і недооцінкою значення нововведень у закладах вищої педагогічної освіти; оновленням законодавчих актів і нормативно-правових документів щодо освіти і недосконалістю способів, засобів і механізмів її докорінної перебудови.

Названі чинники зумовлюють необхідність реформування системи професійної підготовки вчителя з урахуванням нових потреб і перспектив розвитку українського суспільства та підвищення рівня соціальної підтримки вчителя на державному рівні, забезпечення можливостей для його неперервного професійного розвитку.

Реалізація цих завдань потребує врахування сукупності об'єктивних і суб'єктивних чинників, зумовлених соціально-економічними перетвореннями і спричинених сталими стереотипами і формалізмом у сучасній системі професійної підготовки майбутніх педагогів.

Нині в Україні відкриваються нові можливості для удосконалення системи професійної підготовки вчителя на основі національних надбань та усталених європейських традицій, що, з одного боку, дає можливість враховувати українські реалії, а з іншого, творчо втілювати кращі здобутки розвинених зарубіжних країн. Таке поєднання конструктивних ідей вітчизняного та зарубіжного досвіду сприятиме забезпеченню підготовки вчителя нової генерації.

У підготовці науково-аналітичної доповіді використано законодавчі акти і нормативно-правові документи та матеріали з проблем підготовки вчителів та інших категорій педагогічних працівників в Україні і зарубіжних країнах, дані Державної служби статистики України, Міністерства освіти і науки України, Державної наукової установи «Інститут освітньої аналітики», освітні програми та навчальні плани підготовки вчителів у 22 українських закладах вищої освіти. Здійснено порівняльно-педагогічний аналіз систем підготовки вчителя в Україні та за кордоном, зокрема у Великій Британії, Німеччині, Фінляндії, Угорщині, Китаї, Австралії.

Обґрунтовано висновки і пропозиції щодо удосконалення підготовки вчителя в Україні в умовах її інтеграції в європейський освітній простір.

1. УЧИТЕЛЬСТВО В УКРАЇНІ

Посилення ролі освіти в сучасному суспільстві зумовлює сталу потребу в педагогічних кадрах.

Наразі існують певні проблеми і суперечності із забезпеченням педагогічними кадрами закладів загальної середньої освіти. З одного боку, у сільській місцевості переважають вчителі гуманітарного профілю і практично відсутні вакансії для молодих педагогів при значній кількості вчителів пенсійного віку. З іншого боку, у багатьох закладах загальної середньої освіти не вистачає вчителів природничо-математичного профілю, а також учителів початкової школи, фізичної культури і технологій.

За даними Державної служби статистики України, в країні має місце безробіття серед педагогічних працівників. Так у 2019 р. середня кількість безробітних вчителів становила 25,3 тис. осіб або 2,3 % від середньої чисельності безробітних по країні. Найбільшу їх кількість було зареєстровано у п'яти областях (Дніпропетровська, Запорізька, Івано-Франківська, Харківська та Львівська). У Києві цей показник становив 1,7 %.

В Україні переважають безробітні педагогічні працівники з дипломами магістрів (54,2 %) та бакалаврів (26,4 %), кількість безробітних молодших спеціалістів є меншою і становить 19,4 %. Серед безробітних найбільше вчителів закладів загальної середньої освіти, вихователів закладів дошкільної освіти. 80 % безробітних педагогічних працівників здобули кваліфікацію зі спеціальностей «014 Середня освіта (за предметними спеціальностями)» та «012 Дошкільна освіта»¹.

Нині на офіційному ринку праці України має місце тенденція поступового щорічного зниження безробіття педагогічних працівників. Хоча в окремих регіонах ця тенденція не спостерігається, зокрема у Хмельницькій і Закарпатській областях.

Аналіз потреби у педагогічних працівниках свідчить про поступове щорічне зростання кількості вакансій. Кожна друга з них вимагає ступеня магістра, а кожна третя – бакалавра. Найбільше вакансій є для вчителів закладів загальної середньої освіти, вихователів закладу дошкільної освіти, на ці посади припадає більше

---

¹ Розраховано за матеріалами «Професійний склад зареєстрованих безробітних та вакансій в Україні». URL: <https://www.dcz.gov.ua/analytics/69>

половини (55,4 %) вакансій. Серед вакансій за педагогічними спеціальностями переважають спеціальності «014 Середня освіта (за предметними спеціальностями)» та «012 Дошкільна освіта» (понад дві третини потреби в педагогічних кадрах).

Дефіцит вчителів зумовлює необхідність залучення до педагогічної роботи студентів старших курсів закладів вищої педагогічної освіти та вчителів пенсійного віку, кількість яких у закладах загальної середньої освіти зростає.

Кількісний і якісний аналіз педагогічних працівників

В Україні упродовж 2014/2015–2019/2020 н.р. загальна кількість педагогічних працівників у закладах загальної середньої освіти поступово зменшувалася: у 2019/2020 н.р. вона становила 439,9 тис. осіб.

На цей процес суттєво вплинули такі чинники як скорочення кількості шкіл та оптимізація її мережі у малонаселених районах різних регіонів, зокрема, реорганізація (ліквідація) закладів повної загальної середньої освіти й утворення на їх базі філій опорних закладів освіти, а також непрестижність професії вчителя.

Водночас у цей же період кількість здобувачів загальної середньої освіти зростала і у 2019/2020 н.р. становила 4 138 466 особи (рисунок 1).

Рис. 1. Динаміка кількості вчителів і учнів у закладах загальної середньої освіти (2014/2015–2019/2020 н.р.)

Джерело: <https://www.pedrada.com.ua/article/1315-skliki-vchitelv-narahuvali-minulogo-navchalnogo-roku>

Важливим показником є кількість учнів, яких навчає один вчитель. У середньому в Україні один учитель навчає 9 учнів, що є найнижчим показником серед європейських країн. Хоча у місті і селі цей показник суттєво відрізняється. Так, кількість учнів на одного вчителя у міських закладах загальної середньої освіти становить 12 осіб, а у сільській місцевості – 6 осіб² (таблиця 1).

Таблиця 1

Кількість закладів загальної середньої освіти, учнів і вчителів у них у 2019/2020 н.р. у міській і сільській місцевостях України

№	Кількість	Міська місцевість 2019/2020	Сільська місцевість 2019/2020	Загалом:
1	Заклади загальної середньої освіти	5 572	9 622	15 194
2	Вчителі	248 379	191 542	439 921
3	Учні	2 934 951	1 203 515	4 138 466
4	Кількість учнів на одного вчителя	12	6	9

Джерело: Загальна середня та професійна (професійно-технічна) освіта в Україні у 2019 році: Статистична інформація. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua>

Заробітна плата вчителів

Національна система оплати праці вчителів має стимулювати здібних випускників університетів до роботи у закладах освіти різних типів та запобігати відтоку успішних вчителів до інших галузей економіки, де їхні навички і досвід винагороджуються на більш високому рівні³. Проте ця проблема упродовж багатьох років не вирішується, а рівень оплати праці освітян залишається одним із гострих

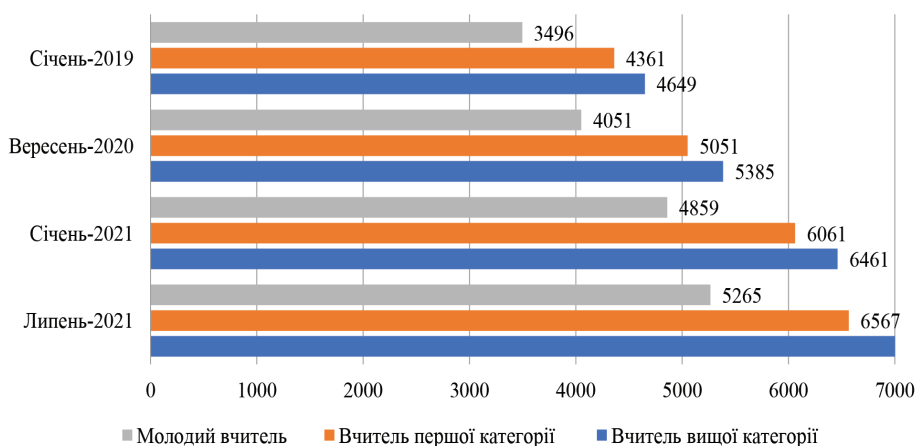
² Освіта в Україні: виклики та перспективи: інформаційно-аналітичний збірник (2020). Міністерство освіти і науки України, Державна наукова установа «Інститут освітньої аналітики». С. 12. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/serpneva-konferencia/2020/metod-zbirka-osvita-ta-covid-2020.pdf>

³ Герчинський Я., Баркалая А., Туроніс Р. Як платити вчителям: Три приклади реформування національних систем оплати праці вчителів у Східній Європі / Герчинський Я., Баркалая А., Туроніс Р. – К., 2021. – 170 с. http://sklinternational.org.ua/wp-content/uploads/2021/05/Kniga_UAweb.pdf

питань української освіти. Україна успадкувала погодинну оплату праці вчителів (так звану систему *ставок*) від радянської системи, що не завжди є адекватною винагородою за виконувану працю.

Відповідно до Закону України «Про Державний бюджет України у 2021 р.» на галузь освіти виділено 173,8 млрд. гривень (на 34 млрд. гривень більше, ніж у 2020 р.⁴, що становить 6,6% від внутрішнього валового продукту⁵. Це один із найвищих показників серед країн Європи.

За даними Міністерства освіти і науки України, з липня 2021 р. передбачено збільшення посадових окладів вчителів майже на 30% у порівнянні із минулим роком. Зокрема, посадові оклади молодого вчителя (з розрахунку 18 годин на тиждень) без категорії та стажу роботи з липня 2021 р. становитимуть 5 265 грн.; вчителя I категорії зростуть до 6 567 грн; вчителя вищої категорії – 7 001 грн. (рисунк 2).

Рис. 2. Посадові оклади вчителів у школах (у грн.)

Джерело: Зарплати педагогічних працівників у закладах загальної середньої освіти збільшуватимуться протягом 2021 року, – Міністерство освіти і науки України. Опубліковано 19 жовтня 2020 року о 13:12. URL: <https://mon.gov.ua/ua/news/zarplati-pedagogichnih-pracivnikiv-u-zakladah-serednoyi-zagalnoyi-osviti-zbilshuvatimutsya-protyagom-2021-roku-mon>

⁴ Зарплати педагогічних працівників у закладах загальної середньої освіти збільшуватимуться протягом 2021 року (2020 р.). МОН України. URL: <https://mon.gov.ua/ua/news/zarplati-pedagogichnih-pracivnikiv-u-zakladah-serednoyi-zagalnoyi-osviti-zbilshuvatimutsya-protyagom-2021-roku-mon>

⁵ <https://mon.gov.ua/ua/news/zgidno-z-proyektom-derzhbyudzhetu-2021-zagalni-vidatki-na-osvitu-standovlyat-66-vid-vvp-ochilnik-mon-sergij-shkarlet>

Прийняття Законів України «Про освіту» (2017), «Про повну загальну середню освіту» (2020), дії керівництва держави і уряду сприяли певним позитивним змінам в оплаті праці вчителів. У подальшому програмні заходи Уряду будуть спрямовані на збільшення заробітної плати педагогічних працівників⁶. Але цього замало. Необхідно здійснити реформування моделі оплати праці вчителя, зокрема з урахуванням досвіду пострадянських (Естонії, Литви) та інших розвинутих країн. Такий підхід сприятиме підвищенню привабливості та престижу педагогічної професії.

---

⁶ Зарплати педагогічних працівників у закладах загальної середньої освіти збільшуватимуться протягом 2021 року (2020 р.). МОН України. URL: <https://mon.gov.ua/ua/news/zarplati-pedagogichnih-pracivnikiv-u-zakladah-serednoyi-zagalnoyi-osviti-zbilshuvatimutsya-protyagom-2021-roku-mon>

2. ПРОФЕСІЙНА ПІДГОТОВКА ВЧИТЕЛЯ В УКРАЇНІ

Законодавчі і нормативно-правові засади підготовки вчителя

В Україні немає Закону «Про вчителя» або його професійну підготовку. Підготовка педагогічних працівників регламентується Конституцією України, загальними положеннями Законів «Про освіту», «Про вищу освіту», «Про повну загальну середню освіту», документами Кабінету Міністрів України, в яких визначено основні положення щодо входження національної освітньої системи у європейський освітній простір.

Відповідно до Закону України «Про вищу освіту»⁷ (2014) відбулися зміни в діяльності закладів педагогічної освіти з урахуванням європейських критеріїв і стандартів. Уніфіковано освітні рівні (перший – бакалаврський, другий – магістерський, третій – освітньо-науковий); започатковано ліцензування освітніх програм підготовки вчителя на різних освітніх рівнях за певними спеціальностями педагогічного фаху з подальшою їх акредитацією згідно з процедурою, визначеною Національним агентством забезпечення якості вищої освіти.

Законом України «Про освіту»⁸ (2017) унормовано процеси здобуття освітньої кваліфікації та професійної кваліфікації вчителя, передбачено присвоєння професійної кваліфікації педагогічного працівника, що може бути отримана як в університетах та інших закладах вищої педагогічної освіти, так і в процесі здобуття вищої освіти за освітніми програмами, що передбачають присвоєння професійної кваліфікації педагога, а також через досвід практичної роботи. Компетентності, результати навчання як підстава для отримання професійних та освітніх кваліфікацій можуть здобуватися у системі формальної, неформальної та інформальної освіти. Законом передбачено розроблення професійних стандартів як об'єктивно зумовлених вимог до компетентностей працівників, а також запроваджено процедуру сертифікації педагогічних працівників, що прирівнюється до атестації й передбачає отримання ними відповідної доплати.

⁷ Закон України «Про вищу освіту» (2014). – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>.

⁸ Закон України «Про освіту» (2017). – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>.

Постановою Кабінету Міністрів України **«Про затвердження переліку галузей знань і спеціальностей, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти»**⁹ (2015) з метою уніфікації галузей знань і спеціальностей та гармонізації з Міжнародною стандартною класифікацією освіти класифіковано галузі та спеціальності, з-поміж яких – галузь знань «01. Освіта/Педагогіка» з предметними спеціальностями.

Законом України **«Про повну загальну середню освіту»**¹⁰ (2020) унормовано можливості професійного розвитку вчителя, умови підвищення оплати праці вчителів, зокрема встановлюються доплати (10-20% від зарплати) за завідування ресурсними кімнатами, кабінетами інформатики, спортивними залами. Передбачено також встановлення гарантій для підвищення кваліфікації педагогів на засадах співфінансування з державного і місцевого бюджетів, надання можливості підвищувати кваліфікацію у закладах недержавних провайдерів освітніх послуг, а також передбачено створення центрів професійного розвитку педагогічних працівників та запровадження педагогічної інтернатури для молодих учителів.

Міністерством економіки України затверджено професійні стандарти вчителя за професіями «Вчитель початкових класів закладу загальної середньої освіти», «Вчитель закладу загальної середньої освіти», «Вчитель з початкової освіти (з дипломом молодшого спеціаліста)»¹¹ (2021).

Міністерством освіти і науки України за участі Інституту педагогічної освіти і освіти дорослих імені Івана Зязюна НАПН України розроблено Концепцію розвитку педагогічної освіти в Україні¹² (2018). Її положення спрямовані на вдосконалення системи педа-

⁹ Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження переліку галузей знань і спеціальностей, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти» №266 від 29.04.2015 р. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/266-2015-%D0%BF#Text>

¹⁰ Закон України «Про повну загальну середню освіту» (2020). – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/463-20#Text>

¹¹ Реєстр професійних стандартів Міністерства розвитку економіки, торгівлі і сільського господарства (2021), -- Режим доступу: <https://www.me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-UA&id=22469103-4e36-4d41-b1bf-288338b3c7fa&title=RestrProfesiinikhStandartiv>

¹² Концепція розвитку педагогічної освіти в Україні (2018). – Режим доступу: <https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-zatverdzhennya-koncepciyi-rozvitku-pedagogichnoyi-osviti>

гогічної освіти як основи підготовки педагогічних працівників нової генерації, створення умов для залучення до педагогічної діяльності фахівців інших професій та створення необхідних умов для становлення і розвитку сучасних альтернативних моделей безперервного професійного та особистісного розвитку педагогів.

Мережа закладів вищої освіти, що здійснюють підготовку педагогічних кадрів

Підготовка педагогічних працівників у закладах вищої освіти України здійснюється за спеціальностями галузі знань «01 Освіта/Педагогіка». Професійний розвиток педагогічних і науково-педагогічних працівників відбувається у системі післядипломної педагогічної освіти у процесі підвищення кваліфікації та стажування.

На початок 2020-2021 н.р. вищу та фахову передвищу освіту в Україні здобувачі отримували у 515 закладах освіти. Ліцензію на здійснення підготовки педагогічних працівників за спеціальностями «013 Початкова освіта», «014 Середня освіта», «011 Освітні, педагогічні науки» у галузі знань «01 Освіта/Педагогіка» мають 133 заклади освіти (це 26% від загальної кількості закладів); з них – 88 університетів, академій, інститутів і 45 коледжів.

Найбільша кількість закладів педагогічної фахової передвищої і вищої освіти зосереджена в м. Києві, в Дніпропетровській, Одеській, Харківській областях (додаток А).

Як відомо, підготовка вчителя здійснюється і у технічних, аграрних та інших закладах вищої освіти з урахуванням їх профілю. Ліцензії на підготовку вчителя мають Національний авіаційний університет, Національний університет біоресурсів і природокористування України, Луцький національний технічний університет, Національний технічний університет «Дніпровська політехніка», Національний університет «Львівська політехніка», Національний університет водного господарства та природокористування, Національний фармацевтичний університет, Харківський національний економічний університет імені Семена Кузнеця, Харківський національний медичний університет, Приватний вищий навчальний заклад «Академія рекреаційних технологій і права» та ін. Усього понад 20 закладів. Ліцензію на провадження освітньої діяльності можуть отримати і наукові установи.

Заклади післядипломної педагогічної освіти також можуть брати участь у реалізації освітніх програм за наявності відповідної

ліцензії, зокрема за умови інтеграції до структури університетів¹³. Серед таких закладів: Державний заклад вищої освіти «Університет менеджменту освіти» НАПН України, Комунальний заклад вищої освіти «Одеська академія неперервної освіти Одеської обласної ради», Комунальний заклад «Сумський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти».

Кількісний розподіл закладів фахової передвищої і вищої освіти, які здійснюють підготовку вчителя за спеціальностями «013 Початкова освіта», «014 Середня освіта», «011 Освітні, педагогічні науки» у галузі знань «01 Освіта/Педагогіка» в Україні, представлено у таблиці 2.

Таблиця 2

Заклади фахової передвищої і вищої освіти, що здійснюють підготовку бакалаврів та магістрів за спеціальностями «013 Початкова освіта», «014 Середня освіта», «011 Освітні, педагогічні науки» (2020-2021 н.р.)

№ з/п	Заклади вищої освіти	Рівень освіти	
		Бакалавр	Магістр
		011/013/014	011/013/014
1	Національні університети	29	34
2	Національні педагогічні університети	6	6
3	Державні університети	11	9
4	Державні педагогічні університети	10	10
5	Інші університети	5	7
6	Академії (з них комунальні)	9 (2)	10 (5)
7	Інститути (з них комунальні)	6	7 (1)
8	Коледжі (з них комунальні)	49 (25)	-
Разом (з них комунальні):		85 (27)	83 (6)

Джерело: Реєстр суб'єктів освітньої діяльності Міністерства освіти і науки України. URL: <https://registry.edbo.gov.ua/search/>

¹³ Концепція розвитку педагогічної освіти в Україні (2018). – Режим доступу: <https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-zatverdzhennya-koncepciyi-rozvitku-pedagogichnoyi-osviti>.

Підготовка вчителя відбувається за державним замовленням і за кошти фізичних та/або юридичних осіб.

Обсяг державного замовлення на підготовку фахівців у галузі знань «01 Освіта/Педагогіка» за освітньо-кваліфікаційним рівнем/ступенями вищої освіти до 2019 р. постійно збільшувався. У 2019 р. цей показник зріс на 3,7 % у порівнянні з 2018 р. та на 18,8 % вище показника 2016 р. Постійно зростав обсяг державного замовлення на підготовку вчителів за заочною формою навчання¹⁴ (таблиця 3).

Проте у 2020 р. у порівнянні з 2019 р. державне замовлення на підготовку фахівців у галузі знань «01 Освіта/Педагогіка» за освітньо-кваліфікаційним рівнем/ступенями вищої освіти зменшилося на 5,6 % і склало 22050 осіб¹⁵. У 2021 р. цей показник дещо збільшився (на 2,8 %) і становить 23719 осіб¹⁶.

Таблиця 3

Зміна обсягів державного замовлення на підготовку фахівців у галузі знань «01 Освіта/Педагогіка» за період 2016-2019 рр.

Освітньо-кваліфікаційний рівень/ступінь вищої освіти	2016		2017		2018		2019	
	Денна	Заочна	Денна	Заочна	Денна	Заочна	Денна	Заочна
Молодший спеціаліст	1944	165	2197	232	1269	20	1340	20
Бакалавр	9938	1979	10226	2057	9653	2053	10362	2620
Магістр	4419	1223	6296	1887	7352	2157	6305	2710
Загалом:	16301	3367	18719	4176	18274	4230	18007	5350

Джерело: Складено за даними Директорату вищої освіти і освіти дорослих МОН України

Післядипломна педагогічна освіта забезпечує професійний розвиток педагогічних, науково-педагогічних і керівних кадрів освіти. Мережу закладів післядипломної педагогічної освіти у

¹⁴ Освіта в Україні: виклики та перспективи: інформаційно-аналітичний збірник (2020). Міністерство освіти і науки України, Державна наукова установа «Інститут освітньої аналітики». С. 126. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/serpneva-konferencia/2020/metod-zbirka-osvita-ta-covid-2020.pdf>

¹⁵ Постанова Кабінету Міністрів України <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/616-2020-%D0%BF#Text>

¹⁶ Постанова Кабінету Міністрів України <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/708-2021-%D0%BF#Text>

2020 р. складають: Державний заклад вищої освіти «Університет менеджменту освіти» НАПН України, 24 інститути післядипломної педагогічної освіти (академії неперервного навчання) комунальної форми власності, а також структурні підрозділи післядипломної освіти закладів вищої освіти.

Відповідно до Постанови Кабінету Міністрів України від 21.08.2019 р. № 800 «Порядок підвищення кваліфікації педагогічних і науково-педагогічних працівників» (зі змінами, внесеними згідно з Постановою КМУ від 27.12.2019 р. № 1133) створено передумови для диверсифікації ринку освітніх послуг в системі післядипломної освіти та усуненні протиріч між формальною (спрямована на виконання державного, регіонального, галузевого замовлення, фінансується з відповідних рівнів бюджету) і неформальною післядипломною освітою (є більш гнучкою, динамічною, диференційованою).

Механізми відбору абітурієнтів

Механізм відбору і формування контингенту студентів педагогічних спеціальностей, відбору абітурієнтів з високим рівнем якості середньої освіти та професійної мотивації є важливим завданням закладу вищої педагогічної освіти. На сучасному етапі ця проблема не вирішується належним чином.

Відбір абітурієнтів на педагогічні професії здійснюється за результатами зовнішнього незалежного оцінювання. Так, наказом Міністерства освіти і науки України «Про затвердження умов прийому на навчання для здобуття вищої освіти у 2021 році»¹⁷ (2021) базовим механізмом відбору абітурієнтів залишилася система зовнішнього незалежного оцінювання, оскільки це зрозумілий і прозорий інструмент оцінювання навчальних досягнень вступників, диференціації рівня їх знань для забезпечення конкурсного вступу до закладів вищої освіти. Інші комплексні заходи, спрямовані на забезпечення професійного відбору майбутніх здобувачів педагогічних професій, в Україні відсутні, в наслідок чого профорієнтаційна робота недостатньо ефективна. Не приділяється належна увага врахуванню особистісних якостей абітурієнтів, зокрема наполегливості і мотивації до професійного розвитку і саморозвитку; рівня функціональної грамотності, творчих здібностей, обдарованості, психічного і фізичного здоров'я.

¹⁷ Про затвердження умов прийому на навчання для здобуття вищої освіти у 2021 році (2021). МОН. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/uploads/public/5f8/868/06c/5f8886806ca997900750197.pdf>

Законом України «Про вищу освіту» (2014) закладам вищої педагогічної освіти надано право формувати конкурсні пропозиції з урахуванням потреб та можливостей відповідного регіону.

Модель підготовки вчителя

Зазвичай підготовка вчителя здійснюється за двома основними моделями: «паралельною» та «послідовною». Перша – характеризується одночасним вивченням усіх компонентів освітньої програми: обов'язкового (цикли загальної, професійної і практичної підготовки) і вибіркового (цикли загальної і професійної підготовки) впродовж усього терміну навчання. Друга – передбачає вивчення обов'язкового і вибіркового компонентів за фахом на першому етапі навчання, як правило, на рівні «бакалавр», а дисциплін психолого-педагогічного циклу включно з практикою – на другому етапі, на рівні «магістр».

В нашій державі у закладах фахової передвищої і вищої педагогічної освіти впродовж усього терміну навчання, на усіх рівнях підготовки (молодшого спеціаліста, бакалаврському і магістерському) реалізується **паралельна модель**, що передбачає одночасне вивчення загальних і фахових дисциплін, проведення різних видів практик та виконання науково-дослідницької складової програми.

У Законі України «Про повну загальну середню освіту» (2020) зазначено, що на посади педагогічних працівників приймають осіб, які мають педагогічну освіту, вищу освіту **та/або професійну кваліфікацію**, вільно володіють державною мовою (для громадян України) або володіють державною мовою в обсязі, достатньому для спілкування (для іноземців та осіб без громадянства), моральними якостями, фізичним та психічним станом здоров'я, що дозволяє виконувати професійні обов'язки. Підтвердження професійної кваліфікації осіб, які не мають педагогічної освіти, можливе за умов здобуття вищої освіти в умовах магістратури у галузі «01 Освіта/Педагогіка» (з урахуванням предметних і додаткових спеціалізацій). У Ст. 23 Закону передбачається, що особи, які **не мають досвіду педагогічної діяльності** та приймаються на посаду педагогічного працівника, упродовж першого року роботи зобов'язані закінчити **педагогічну інтернатуру**. Відповідно до цього визначається форма професійної адаптації педагога-початківця¹⁸.

¹⁸ Закон України «Про повну загальну середню освіту» (2020). – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/463-20#Text>

Згідно з Концепцією розвитку педагогічної освіти (2018) освітня кваліфікація педагогічного працівника не є тотожною професійній кваліфікації. Оцінювання діяльності як педагога, так і інституцій, що здійснюють його підготовку, має враховувати об'єктивні та експертні показники, отримані з різних джерел, зокрема, від основних зацікавлених сторін, органів виконавчої влади різних рівнів, об'єднаних територіальних громад. Професійна підготовка і подальший професійний розвиток педагогічного працівника передбачають три основні етапи: формальна освіта у закладі вищої освіти; початок професійної діяльності – педагогічна інтернатура, яка супроводжується комплексом спеціальних заходів щодо входу в професію; безперервний професійний розвиток.

Рівні підготовки вчителя

Підготовка вчителя в Україні здійснюється у національних, педагогічних (національних, державних, комунальних), технічних, мистецьких, інших профільних та багатопрофільних закладах вищої освіти на чотирьох рівнях: початковому (короткий цикл, молодший бакалавр), першому (бакалаврський), другому (магістерський) та третьому (освітньо-науковий/освітньо-творчий).

Відповідно до Закону України «Про вищу освіту» (2014) освітньо-кваліфікаційний рівень «молодший бакалавр» здобувається за умови успішного виконання здобувачем освітньо-професійної програми в обсязі 120 кредитів ЄКТС; бакалавр – за умови успішного виконання освітньо-професійної програми в обсязі 180-240 кредитів ЄКТС; магістр – за умови успішного виконання освітньо-професійної програми обсягом 90-120 кредитів (з них – 30% наукова складова)¹⁹.

На кожному освітньому рівні вищої педагогічної освіти передбачена підготовка конкурентоспроможних педагогічних та науково-педагогічних працівників:

- на *початковому рівні* (короткого циклу) – педагогічних працівників для дошкільної освіти, початкової середньої освіти, базової середньої освіти (за предметними спеціальностями: образотворче мистецтво, трудове навчання та технології, музичне мистецтво, фізична культура) та позашкільної освіти, початкової мистецької освіти, майстрів виробничого навчання для професійної (професійно-технічної) освіти, які здатні

¹⁹ Закон України «Про вищу освіту» № 1556-VII. (2014). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text>

вирішувати складні спеціалізовані задачі та деякі практичні проблеми навчання та виховання;

- на *першому (бакалаврському) рівні* – підготовка кваліфікованих педагогічних працівників для дошкільної освіти, початкової та базової середньої освіти, позашкільної освіти, професійної (професійно-технічної) освіти, спеціалізованої початкової мистецької освіти, які здатні вирішувати складні спеціалізовані задачі та практичні проблеми навчання, виховання й розвитку, що передбачає застосування теорій та методів відповідних наук;
- на *другому (магістерському) рівні* – підготовка висококваліфікованих педагогічних працівників для усіх складників освіти (дошкільна освіта, повна загальна середня освіта, позашкільна освіта, спеціалізована освіта, професійна (професійно-технічна) освіта, фахова передвища освіта, вища освіта, освіта дорослих, у тому числі, післядипломна освіта), які здатні розв'язувати складні задачі та проблеми навчання, виховання й розвитку, що передбачає проведення досліджень та/або здійснення інновацій;
- на *третьому освітньому рівні* – підготовка педагогів-дослідників для усіх складників освіти (дошкільна освіта, повна загальна середня освіта, позашкільна освіта, спеціалізована освіта, професійна (професійно-технічна) освіта, фахова передвища освіта, вища освіта, освіта дорослих, у тому числі післядипломна освіта), які здатні розв'язувати комплексні проблеми в галузі педагогічної та/або дослідницько-інноваційної діяльності, що передбачає глибоке переосмислення наявних та створення нових цілісних знань та/або професійної практики²⁰.

Більшість майбутніх учителів здобуває вищу освіту на двох освітніх рівнях – бакалаврському та магістерському, підготовка на яких відрізняється за структурованістю змісту, організацією навчання, специфікою практичної підготовки (таблиця 4).

---

²⁰ Концепція розвитку педагогічної освіти в Україні (2018). – Режим доступу: <https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-zatverdzhennya-konceptiyi-rozvitku-pedagogichnoyi-osviti>

Особливості підготовки вчителів на бакалаврському і магістерському рівнях

Перший (бакалаврський) рівень 4 роки навчання	Другий (магістерський) рівень 1,5-2 роки навчання
Паралельне вивчення дисциплін загального, професійного і вибіркового циклів, проходження різних видів практики (з урахуванням фаху), практик відповідно до спеціальності	Поєднання фахових дисциплін з науково-дослідницькою складовою підготовки; проходження дослідницької, асистентської практик освітньо-наукової програми
Здобувачеві присуджується освітній рівень бакалавра за умови успішного виконання освітньо-професійної програми обсягом 240 кредитів ЄКТС; передбачає набуття здобувачами вищої освіти здатності до розв'язування складних спеціалізованих задач у певній галузі професійної діяльності.	Здобувачеві присуджується освітній рівень магістра за умови успішного виконання освітньо-професійної програми обсягом 90-120 кредитів ЄКТС; передбачає набуття здатності до розв'язування задач дослідницького та/або інноваційного характеру у певній галузі професійної діяльності.

Приклад групування посад у професійному контексті за шістьма педагогічними спеціальностями наведено у додатку Б.

Зміст підготовки вчителя

Зміст професійної підготовки вчителя в Україні визначається освітньою програмою, що розробляються і реалізуються в межах автономії закладів фахової передвищої чи вищої освіти, національних, державних університетів. Освітні програми підготовки майбутніх фахівців визначають компетентності, предметні результати. Освітня програма може визначати єдину в її межах спеціалізацію або не передбачати спеціалізації²¹.

Структурування змісту освітніх програм підготовки вчителя на різних рівнях здійснюється на основі стандартів вищої освіти у галузі знань «01 Освіта/Педагогіка» за відповідною спеціалізацією, що розробляються Міністерством освіти і науки України з

²¹ Закон України «Про вищу освіту» (2014). – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>.

урахуванням пропозицій галузевих державних органів, до сфери управління яких належать заклади освіти, і галузевих об'єднань, організацій роботодавців та затверджує їх за погодженням з Національним агентством із забезпечення якості вищої освіти. Водночас закладам фахової передвищої, вищої освіти, зокрема педагогічної, надається автономія у визначенні загальних компетентностей, фахових компетентностей та предметних результатів, що формуються з урахуванням підготовки вчителя, потреб окремого регіону чи громади. Предметні результати, визначені освітніми (освітньо-професійними) програмами, передбачають структурування змісту підготовки відповідно до циклів.

Зміст підготовки вчителя у галузі знань «01 Освіта/Педагогіка» (на основі аналізу навчальних планів 22 закладів вищої освіти) охоплює два цикли: загальної і професійної підготовки. З початку 90-х років ХХ ст. і дотепер співвідношення теоретичної і практичної підготовки залишається стабільним, і становить 30 % і 70 % відповідно.

На підготовку **вчителя бакалавра** освітніми програмами передбачено 240 кредитів обов'язкового (нормативного) та вибіркового компонентів. Нормативний і вибіркового компоненти складають цикли загальної, фундаментальної, професійної та практичної підготовки.

З них:

– на обов'язковий компонент припадає 180 кредитів (з них на цикл загальної підготовки – в середньому 20 кредитів, на цикл професійної підготовки – 160 кредитів);

– на вибіркового компонент – 60 кредитів.

Практична складова підготовки входить до циклу професійної підготовки і становить загалом 25% від загальної кількості кредитів.

До дисциплін загального циклу в освітніх програмах підготовки вчителів віднесено такі, як «Українська історія і культура», «Українська мова за професійним спрямуванням», «Іноземна мова», «Філософія», «Соціологія», «Логіка», «Релігієзнавство», «Етика і естетика» та інших, що спрямовуються на формування світоглядних цінностей, методологічної культури, мовнокомунікативної компетентності тощо.

Цикл професійної підготовки охоплює такі психолого-педагогічні дисципліни: «Педагогіка», «Загальна психологія», «Вікова психологія», «Історія педагогіки», «Педагогіка вищої школи» (для

магістрів), «Основи педагогіки і психології», «Основи педагогічної майстерності» тощо.

Цикл фундаментальної підготовки структурується з урахуванням специфіки майбутнього фаху і спрямовується на формування фахових компетентностей і предметних результатів. До цього циклу заклади вищої освіти відносять дисципліни фахового спрямування з урахуванням інноваційних тенденцій у відповідній галузі.

Реалізуючи політику автономного функціонування, заклади освіти визначають перелік вибіркових дисциплін з урахуванням індивідуальної освітньої траєкторії здобувачів.

Слід підкреслити, що на фахову підготовку бакалавра у освітній програмі в середньому виділяється майже 80 % часу, тоді як на психолого-педагогічну з методиками викладання і практикою – понад 12 %.

На підготовку **вчителя магістра** освітніми програмами закладів вищої освіти передбачено від 90 до 120 кредитів.

Обсяг обов'язкового компонента циклу загальної підготовки становить в середньому від 10 до 15 кредитів, а циклу професійної фахової і психолого-педагогічної підготовки – від 50 до 65 кредитів; вибірковий компонент становить від 30 до 40 кредитів.

На магістерському рівні підготовки педагогічних кадрів у навчальні плани включаються дисципліни дослідницького спрямування: з проблем філософії освіти («Філософія освіти та методологія науки»), менеджменту освіти («Основи освітнього менеджменту» («Освітній менеджмент», «Менеджмент в освіті»); інформаційних технологій в освіті («Комп'ютерні інформаційні технології в освіті та науці» («Інформаційні технології у гуманітарній освіті», «Інформаційні технології в освіті і науці»); методології педагогічних досліджень («Методика організації науково-педагогічного дослідження», «Методологія та технологія педагогічних досліджень»), а також дисциплін, зміст яких структуровано на основі інтегрування різних галузей знань («Педагогічна психологія», «Педагогіка культури», «Медіапедагогіка»). На фахову підготовку магістрів у освітній програмі в середньому передбачається майже 67 % часу, тоді як на психолого-педагогічну з методиками викладання і практикою – понад 22 %.

Варіативна складова змісту підготовки вчителя у магістратурі передбачає вивчення навчальних дисциплін переважно з урахуванням індивідуальної траєкторії розвитку здобувачів, структурованих на основі міждисциплінарних, міжпредметних зв'язків. Так, майбутні вчителі філологічного фаху можуть вивчати дисципліни

з актуальних проблем українського фольклору, компаративного аналізу художнього твору, інтертекстуальної інтерпретації тексту, жанрової типології української літератури тощо, що дозволяє спроектувати можливості подальшого професійного розвитку шляхом здійснення дослідницької діяльності, участі у проектній діяльності й сприяє розвитку академічної свободи тощо.

Практична підготовка майбутніх учителів

Законодавчими актами і нормативно-правовими документами, що визначають змістові та організаційні засади підготовки педагогічних кадрів, передбачається безперервна педагогічна практика. Її обсяг має складати не менше 30 кредитів ЄКТС обов'язкової частини бакалаврських програм (починаючи з першого року навчання у різних закладах освіти і на різних курсах); та не менше 30 кредитів (включно з магістерським дослідженням) у межах обов'язкової частини магістерських програм. Практична педагогічна діяльність здобувача вищої або фахової передвищої педагогічної освіти під час навчання може бути зарахована як практична підготовка²².

Наразі у підготовці вчителя педагогічна практика здійснюється за паралельною моделлю. Відповідно до цього зміст та організація практичної підготовки передбачає одночасне опанування теоретичного матеріалу і набуття практичного досвіду, починаючи з II-III курсів бакалаврату. Таку ідею можливо зреалізувати за умови достатньої матеріально-технічної бази, належного фінансування організації тривалої практичної підготовки, що є прерогативою автономного функціонування закладу освіти.

У галузі «01 Освіта/Педагогіка» на *бакалаврському рівні* незалежно від спеціальності передбачено педагогічну (3-6 кредитів), виробничу (6-12 кредитів) практики. Передбачено також інші види практик з урахуванням фахової специфіки, зокрема зі спеціальності «Середня освіта. Біологія» передбачено навчальну біолого-практичну практику (3-6 кредитів); зі спеціальностей «Філологія, Середня освіта. Українська мова і література» – фольклорну (3-6 кредитів), діалектологічну (3 кредити) тощо.

Практична підготовка зі спеціальності «Початкова освіта» має найбільший ступінь диференціації. Відповідно до цього передбачено проходження таких практик: психолого-педагогічна (3 креди-

---

²² Концепція розвитку педагогічної освіти в Україні (2018). – Режим доступу: <https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-zatverdzhennya-koncepciyi-rozvitku-pedagogichnoyi-osviti>.

ти); практика в літніх оздоровчих таборах (3 кредити); педагогічна практика в початковій школі (9 кредитів); педагогічна практика в закладі дошкільної освіти (6 кредитів) та ін.

Навчальними планами підготовки майбутніх учителів мистецьких дисциплін передбачено проходження таких видів практики: фольклорна (3 кредити), концертно-виконавська (6 кредитів), концертмейстерська (6 кредитів) та інші (додаток В).

На *магістерському рівні* підготовки майбутніх педагогів незалежно від фаху в межах галузі «01 Освіта/Педагогіка» передбачено такі види практик: переддипломна практика, (6-9 кредитів), науково-дослідна (6-9 кредитів), асистентська (3-6 кредитів). На цьому освітньому рівні не передбачено проведення специфічних видів практики.

Мета практичної підготовки на бакалаврському рівні – формування фахових компетентностей (педагогічної, психологічної, соціокультурної, комунікативної, методичної тощо), розвиток педагогічної майстерності; на магістерському рівні – формування компетентностей, пов’язаних з необхідністю використання результатів наукової діяльності, дослідницької роботи у викладацькій діяльності, що уможлиблює формування методологічної культури, критичного мислення тощо.

Висновки

У сучасній Україні вдосконалюється професійна підготовка вчителів з урахуванням вітчизняних традицій та прогресивних ідей зарубіжного досвіду. До педагогічної діяльності залучаються талановиті фахівці з інших галузей, цьому сприяло прийняття законів України «Про вищу освіту» (2014), «Про освіту» (2017), «Про повну загальну середню освіту» (2020) та ін. Заклади вищої освіти, в яких здійснюється підготовка педагогічного персоналу, спрямовують свою діяльність на підвищення якості вищої освіти відповідно до європейських критеріїв, утвердження кредитно-модульної системи оцінювання результатів навчання, принципів академічної доброчесності.

Аналіз законодавчих документів дозволяє зробити висновок про доступність професійного розвитку вчителя в умовах формальної, неформальної та інформальної освіти. У Концепції розвитку педагогічної освіти в Україні (2018) визначено вектори реформування педагогічної освіти, зокрема упровадження педагогічної інтернатури; необхідність оновлення змісту, структури, стандартів

і технологій навчання в системі педагогічної освіти; потреба визначення механізмів, спрямованих на підвищення суспільного престижу педагогічної праці; потреба у реалізації освітніх програм підготовки вчителя за дуальною формою здобуття освіти тощо.

Особливостями підготовки і професійного розвитку педагога в Україні є наявність закладів вищої освіти різних типів і профілів, закладів фахової передвищої освіти, інститутів післядипломної педагогічної освіти, центрів професійного розвитку вчителя.

Підготовка вчителя в Україні здійснюється на основі уніфікації рівнів вищої освіти: бакалавр, магістр, доктор філософії. Підготовка відбувається за освітніми програмами, що ґрунтуються на стандартах вищої освіти відповідно до переліку галузей і спеціальностей; забезпечення автономії закладів освіти з урахуванням вимог до якості навчання, цифровізації, взаємодії з роботодавцями. У процесі підготовки у закладах фахової передвищої і вищої освіти реалізується паралельна модель.

Структурування змісту освітніх програм підготовки вчителя на різних рівнях здійснюється на основі стандартів вищої освіти.

З першого року професійної підготовки вчителів передбачено такі практики: фахова, педагогічна, викладацька, дослідницька тощо. Загалом реалізується послідовна модель практичної підготовки за алгоритмом поступового включення – від пасивного спостерігача до дієвого викладача під керівництвом учителя-наставника.

З-поміж *позитивних аспектів підготовки вчителів* в Україні варто виокремити: оновлення законодавчого забезпечення національної системи педагогічної освіти; розроблення професійних стандартів вчителя й викладача на основі компетентнісного підходу; уніфікацію освітніх рівнів підготовки вчителів; упровадження ліцензування й акредитації освітніх програм; утвердження політики академічної доброчесності; розвиток академічної мобільності; організацію навчання за індивідуальною освітньою траєкторією; посилення уваги до системного використання в освітньому процесі інформаційних технологій; уведення сертифікації педагогічних працівників; створення умов для підвищення кваліфікації педагогів тощо.

Серед *недоліків підготовки сучасного вчителя* доцільно акцентувати увагу на таких, як:

- відсутність закону України «Про вчителя»;
- недостатнє фінансування практичної підготовки студентів;

- нівелювання профорієнтаційної роботи і відбору абітурієнтів на педагогічні професії у зв'язку з відсутністю фахових іспитів тощо;
- знецінення ролі педагогічних університетів в умовах глобалізації соціокультурних процесів, інформатизації всіх сфер життєдіяльності;
- відсутність механізмів фінансового стимулювання педагогічних працівників до здобуття ступеня магістра і доктора філософії;
- у змісті освітніх програм підготовки вчителя відсоток практичної підготовки переважає, але багатопредметність і відсутність нових підходів в організації освітнього процесу не забезпечує якісну професійну підготовку вчителя;
- в освітніх програмах обов'язковим є цикл загальної підготовки, що по суті дублює дисципліни, які вивчаються у закладах загальної середньої освіти, а отже не сприяють підвищенню якості професійної підготовки;
- використання традиційної організації освітнього процесу, тобто надання переваги аудиторним заняттям;
- недосконалість механізмів моніторингу якості професійної підготовки майбутніх вчителів;
- застарілість механізмів і способів ресурсного забезпечення закладів вищої педагогічної освіти.

Результати аналізу стану педагогічної освіти переконують, що проблеми в цій галузі є системними, зокрема: диспропорції в мережі, структурі та змісті підготовки педагогічних кадрів; застарілі підходи до кадрового забезпечення закладів освіти; низький соціальний статус учителя та невідповідна оплата його праці, що спричиняє втрату молоддю інтересу до педагогічної та науково-педагогічної кар'єри.

3. ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД ПІДГОТОВКИ ВЧИТЕЛІВ

Велика Британія

Законодавча база професійної підготовки вчителів. Професійна підготовка вчителів у Великій Британії здійснюється на основі загальних положень Закону «Про освіту» (2002 р.), Стратегії Департаменту освіти Уряду Великої Британії «Підготовка нового покоління видатних учителів» (2011 р.), у якому представлено державну стратегію підвищення якості підготовки; а також на положеннях документа з освітньої політики на 2010-2015 рр. Департаменту освіти «Державна політика: викладання та шкільне лідерство», у якому приділено значну увагу забезпеченню ґрунтовної практичної підготовки майбутніх учителів; Білої книги Уряду Великої Британії «Досконалість освіти» (2016 р.), у якій визначено правила набору абітурієнтів на педагогічні спеціальності; а також інструктивних документів Департаменту освіти: «Базова підготовка вчителів: критерії та підтримка» (2020 р.), якими визначено критерії акредитації (ліцензування) закладів освіти, що здійснюють підготовку вчителів; Положення про освіту (кваліфікації шкільних вчителів) (2003 р.); Положення про освіту (оцінювання шкільних вчителів) (2012 р.), у яких визначено вимоги до кваліфікації вчителя, обґрунтованих професійними стандартами вчителів різних категорій тощо.

Механізми відбору абітурієнтів на педагогічні спеціальності. Здійснюючи набір абітурієнтів, провайдери освітніх послуг приділяють особливу увагу їхнім особистісним якостям, розумовим здібностям і професійній придатності, а саме: вмінню налагоджувати ефективну комунікацію з учнями і вчителями; прагненню працювати в команді; здатності вирішувати складні життєві та педагогічні ситуації; відданості педагогічній професії; наполегливості і мотивації до професійного розвитку і саморозвитку; високому рівню функціональної грамотності. Особлива увага приділяється психічному і фізичному здоров'ю абітурієнтів.

Відповідно до системи відбору кандидатів на програми підготовки вчителів передбачено, що абітурієнти мають відповідати визначеним критеріям:

- оцінка не нижче «С» з математики й англійської мови в сертифікаті про загальну середню освіту для майбутніх учителів серед-

ньої школи; для майбутніх учителів початкової школи додається вимога щодо такої ж оцінки з природознавчих дисциплін; абітурієнтам, які вступають на післядипломну програму підготовки вчителів важливо мати диплом про вищу освіту не нижче 2 рівня за національною шкалою (диплом бакалавра; сертифікат або диплом про вищу освіту);

- свідчення про проходження ознайомлювальної практики в школі (мінімум десять днів), що передує вступу на освітні програми підготовки вчителів з метою виявлення основних функцій вчителя та особливостей педагогічної діяльності;

- сертифікат тесту на професійну придатність з математики, англійської мови та предмета спеціалізації;

- успішне проходження співбесіди з метою оцінювання комунікативної компетентності, навичок міжособистісної взаємодії абітурієнтів та виявлення їхньої внутрішньої мотивації у виборі професії.

Моделі підготовки вчителів. У Великій Британії станом на 2020 р. зареєстровано 453 провайдери вищої освіти, з яких 165 – університети. 233 провайдери різних типів (університети, коледжі, консорціуми шкіл, професійні асоціації) реалізують освітні програми підготовки вчителів, з яких: 93 освітні програми підготовки вчителів на рівні «бакалавр» та 394 освітні програми післядипломної педагогічної освіти, в тому числі на рівні вищої освіти «магістр». У Великій Британії диплом вищої освіти «бакалавр» є достатнім для працевлаштування на посаду вчителя після проходження кваліфікаційного екзамену й отримання педагогічної кваліфікації «Статус кваліфікованого вчителя».

У цій країні домінують дві моделі підготовки вчителів: «паралельна» або «одночасна» та «послідовна». Перша модель характеризується одночасним вивченням усіх освітніх компонентів (педагогічних, спеціально-предметних, психологічних, загально-освітніх) освітньої програми впродовж усього терміну підготовки майбутнього вчителя. За такою моделлю побудовано більшість програм підготовки «Бакалавр освіти». Вона є характерною і для підготовки вчителів початкової школи.

Друга модель передбачає вивчення блоків загальних і спеціально-предметних дисциплін на першому етапі навчання (рівень «бакалавр»), а дисциплін професійного (психолого-педагогічного) блоку включно з практикою – на другому етапі (програми підготовки «Магістр освіти» / або програми післядипломної педагогічної освіти, що завершується присудженням Професійного сертифікату

в галузі освіти або Післядипломного сертифікату в галузі освіти). За такою моделлю, здебільшого, здійснюється підготовка вчителів для закладів базової та профільної середньої освіти.

Рівні освіти (бакалавр/магістр/інше). У 2020/21 н.р. 233 заклади освіти різних типів реалізують програми підготовки вчителів, із них: 46 університетів здійснюють підготовку вчителів на рівні освіти «бакалавр». Базова підготовка вчителів здійснюється в межах 3-4 річних програм «бакалавр», які охоплюють 360 кредитів (кожен рік навчання по 120 кредитів), включно з дисертацією, на підготовку якої виділяється 40 кредитів. Є також наявні однорічні програми на рівні освіти «магістр», обсягом 180 кредитів, з яких передбачено 60 кредитів на підготовку дисертації.

Зміст підготовки. Освітні програми підготовки вчителів на рівні «бакалавр» передбачають такі основні розділи: курс основного предмета; професійний курс; педагогічний курс; практика в школі. Вчителі початкової школи вивчають блок загальноосвітніх дисциплін, що вивчаються в початковій школі. У курикулумі підготовки вчителів середньої школи 25% часу передбачено на вивчення основної дисципліни зі шкільного курикулуму, яку вони викладатимуть у школі (математика, географія, англійська мова і література, релігія, соціологія, фізика, біологія тощо). Професійний блок дисциплін передбачає вивчення теорії і методики навчання та психології. На другому році навчання додається декілька дисциплін за вибором (60 кредитів від загальних 120). На завершення третього року навчання студенти захищають дисертацію обсягом 8-9 тис. слів.

Програма підготовки вчителя на рівні освіти «магістр» триває один рік очно та 2-3 роки заочно. Передбачається опанування чотирьох обов'язкових та однієї вибіркової дисципліни по 30 кредитів кожна, а також підготовка і захист дисертації (60 кредитів).

Особливості практичної підготовки. Практична підготовка вчителя відповідно до будь-якої освітньої програми має обов'язково здійснюватися у двох школах. Термін педагогічної практики визначається типом і тривалістю освітньої програми, а саме: 4-річна програма рівня «бакалавр» передбачає 160 днів (32 тижні) практики, 3-річна програма рівня «бакалавр» – 120 днів (24 тижні), післядипломна програма підготовки вчителя, зокрема і на освітньому рівні «магістр» – 120 днів (24 тижні). У програмах підготовки з подальшим працевлаштуванням кількість визначених днів і тижнів на практичну підготовку варіюється з урахуванням типу програми і наявного досвіду вчителя.

Німеччина

До 70-х років ХХ ст. у Німеччині підготовка вчителів здійснювалась в окремих закладах вищої освіти – вищих педагогічних школах. На початку 70-х років ХХ ст. набула широкого розвитку тенденція інтеграції педагогічних вищих шкіл у структуру класичних університетів. Найбільш типовою формою приєднання було створення педагогічних факультетів або інститутів педагогіки як структурних підрозділів університетів. Майбутніх педагогів готували як фахівців у конкретній галузі науки (наприклад, природничі науки, фізико-математичні науки та ін.), при цьому не були враховані особливості та специфіка підготовки педагогічних кадрів.

У 80-х роках ХХ ст. відбувались тривалі наукові дискусії щодо ефективності такої підготовки педагогічних кадрів. Завдяки цим дискусіям німецькі науковці й представники педагогічної громадськості дійшли висновку про те, що підготовка вчителів має низку особливостей, які не враховуються повною мірою в класичних університетах. У зв'язку з цим Конференція ректорів вищих навчальних закладів Німеччини своєю постановою від 15 травня 1995 р. висловила критику академічної форми підготовки вчительських кадрів і звернула увагу на необхідність ретельного перегляду змісту і форм педагогічної освіти.

На початку ХХІ ст. на федеральному і регіональному рівнях було створено спеціальні комісії для здійснення аналізу стану професійної педагогічної підготовки в Німеччині. Вони виявили низку проблем у процесі підготовки вчителів: недостатня професійна спрямованість; брак зв'язків між наукою і практикою; недостатня увага до вивчення методики викладання предмета; відсутність взаємодії між етапами університетської підготовки, стажуванням та подальшим професійним розвитком учителів; недостатня увага до особистісного зростання майбутніх учителів.

У 2005-2010 рр. в Німеччині було реорганізовано зміст і структуру підготовки майбутніх вчителів, а саме: посилено увагу до психолого-педагогічної підготовки як майбутніх бакалаврів, так і магістрів; утверджено спрямованість на поглиблення і розширення взаємозв'язків теорії і практики; передбачено обов'язкову педагогічну практику в школі під час університетської підготовки; утворено модульну структуру навчання; задекларовано організацію центрів підготовки учителів як нової складової у структурі університету.

Законодавча база професійної підготовки вчителів. Нормативно-правове регулювання професійної підготовки вчителів

відбувається на основі законодавчих актів федерального й регіонального рівнів та нормативно-інструктивних документів Постійної конференції міністрів освіти і культури федеральних земель. Кожна з 16-ти федеральних земель Німеччини має свої закони «Про вищу освіту» (2000–2004 рр.) та «Про підготовку вчителів» (1995–2008 рр.). Загальнофедеральні вимоги та рекомендації щодо підготовки вчителів затверджуються постановами Конференції міністрів освіти і культури федеральних земель, зокрема: стандарти підготовки вчителів; вимоги до змісту підготовки вчителів за предметом викладання та його дидактикою; рекомендації щодо визначення професійної придатності на першому етапі підготовки вчителів; вимоги до проведення стажування та заключного державного екзамену; постанова щодо підготовки вчителів мистецьких дисциплін; міжземельні рамкові угоди про визнання результатів підготовки вчителів.

Механізми відбору абітурієнтів на педагогічні спеціальності. Умови вступу до закладів вищої освіти на педагогічні спеціальності:

- загальний атестат про закінчення школи;
- свідоцтво про складання фахових іспитів за трьома або чотирма предметами (німецька мова і математика є обов'язковими);
- додатковий вступний іспит для спеціальностей мистецтвознавчої, музичної, спортивної, філологічної (рідкісні іноземні мови) галузей;
- підтвердження проходження практики на професійну придатність протягом 20-ти днів (не є обов'язковим);
- результати онлайн-тесту на професійну придатність (є обов'язковим у деяких федеральних землях);
- успішне проходження співбесіди з метою оцінювання комунікативних здібностей абітурієнта та виявлення його внутрішньої мотивації у виборі професії.

Модель професійної підготовки вчителів. У Німеччині станом на 2019 р. загальна кількість вищих навчальних закладів становила 424. Підготовка вчителів здійснювалась в 58 класичних університетах та 6 вищих педагогічних школах, що становить 64 заклади. Це складає 15 % від усіх вищих навчальних закладів.

У Німеччині реалізується триетапна паралельна модель професійної підготовки вчителів, що передбачає навчання в університеті, стажування, подальшу освіту (підвищення кваліфікації чи здобуття нової спеціалізації).

Перший етап – навчання в університеті, що передбачає засвоєння теоретичних основ педагогічної діяльності та практичну підготовку (практика на професійну придатність (для абітурієнтів); практика-орієнтування (для майбутніх бакалаврів); «практика професійного поля» (шкільна / позашкільна) (для майбутніх бакалаврів); практичний семестр (для майбутніх магістрів)). Навчання в університеті закінчується складанням першого державного екзамену.

Другий етап – стажування у школі триває 12-18 місяців. Передбачає проведення стажистом уроків у школі, супровід його педагогічної діяльності досвідченим вчителем-наставником (ментором), щотижневе відвідування семінарів на базі центру шкільної практичної підготовки. Стажування закінчується складанням другого (заключного) державного екзамену.

Третій етап – подальша освіта як підвищення кваліфікації вчителя і / або набуття додаткової спеціалізації.

Рівні освіти (бакалавр/магістр/інше). В університетах Німеччини підготовка вчителів здійснюється за відповідними освітньо-професійними і освітньо-науковими програмами, що передбачають присудження відповідного ступеня вищої освіти: «Бакалавр наук», «Бакалавр мистецтв» та «Магістр освіти». Термін навчання та кількість кредитів на підготовку бакалаврів і магістрів в університетах різних федеральних земель має відмінності. У середньому підготовка бакалавра триває 6 семестрів (180 ЄКТС-кредитів), магістра – 4 семестри (120 ЄКТС-кредитів). Програми підготовки вчителів мають кілька траєкторій: професіоналізовані (180 кредитів для бакалавра + 120 кредитів для магістра), дослідницько-орієнтовані (240 кредитів для бакалавра + 90–120 кредитів для магістра), інтегровані (300 кредитів для магістра). Наявність ступеня магістра є обов'язковою умовою для викладання в школі.

Зміст підготовки. Відповідно до законодавчих актів університетська підготовка майбутніх учителів охоплює такі блоки: 1) спеціально-предметний (два або три предмети викладання); 2) предметно-дидактичний (за предметами викладання); 3) психолого-педагогічний; 4) практика. Формування змісту психолого-педагогічної підготовки здійснюється за двома напрямками, а саме: за предметним принципом на основі переліку дисциплін та за принципом міждисциплінарності – теми модулів є комплексними. Їх мета – вивчення тих чи інших явищ і процесів шкільного та позашкільного життя, різних наук в їхній нерозривній єдності (переважно

педагогіки, психології, соціології). Водночас зміст підготовки вчителів закладів загальної середньої освіти головним чином залежить від типу школи, в якій працюватиме майбутній учитель і здійснюватиме педагогічну діяльність. Відмінності є переважно в обсягах спеціально-предметної і предметно-дидактичної підготовки. У середньому розподіл ЄКТС-кредитів за програмою підготовки бакалаврів є таким: перший предмет викладання (70 кредитів), другий предмет викладання (70 кредитів), «Науки про освіту» (18 кредитів); практика (12 кредитів); підготовка дипломної роботи (12 кредитів); всього 180 кредитів. За програмою підготовки магістрів є таким: перший предмет викладання (30 кредитів), другий предмет викладання (30 кредитів), «Науки про освіту» (15 кредитів); практика (30 кредитів); підготовка дипломної роботи (15 кредитів); всього – 120 кредитів.

Особливості практичної підготовки. Університетська підготовка майбутніх учителів передбачає такі види практик:

1) практика на професійну придатність (для абітурієнтів) – мінімум 20 днів до початку навчання в університеті з метою рефлексії власного професійного вибору на основі ознайомлення з різними аспектами професійної діяльності вчителя;

2) практика-орієнтування (для майбутніх бакалаврів) – мінімум один місяць на першому році навчання з метою визначення ролі вчителя та оцінювання своїх здібностей для забезпечення освітнього процесу в школі;

3) практика професійного поля (може бути шкільна або позашкільна) (для майбутніх бакалаврів) – мінімум 4 тижні у третьому або четвертому семестрі з метою виявлення перспектив розвитку власної професійної діяльності в школі чи поза нею;

4) практичний семестр (для майбутніх магістрів) – мінімум 5 місяців під час другого семестру навчання з метою набуття досвіду підготовки та реалізації навчально-дослідницьких проєктів, планування, проведення та аналізу уроків, психолого-педагогічного супроводу учнів.

Угорщина

Законодавча база професійної підготовки вчителів. Основними законодавчими актами і нормативно-правовими документами, які регулюють професійну підготовку вчителів є: Закон «Про вищу освіту» (2011 р., 2021 р.); Постанови уряду Угорщини «Про вимоги до професійної підготовки вчителів» (1997 р.); «Про освітні й ква-

ліфікаційні вимоги до бакалаврської і магістерської підготовки» (2006 р.); «Про систему підготовки вчителів, спеціалізації і порядок викладання навчальних курсів» (2012 р.); «Про виконання в освітніх закладах Закону ХХХІІІ за 1992 р. про кар'єрну систему педагогів та юридичне становище службовців» (2013 р.); Постанова Міністерства людських ресурсів Угорщини «Про спільні вимоги до підготовки педагогів та підготовчі й вихідні вимоги до певних педагогічних факультетів» (2013 р., 2016 р.).

Механізми відбору абітурієнтів на педагогічні спеціальності. У 2020/21 н.р. до угорських університетів і коледжів на педагогічні спеціальності зараховано 7569 абітурієнтів. На педагогічні спеціальності абітурієнти зараховуються за наявності атестата зрілості. На його основі абітурієнти можуть набрати 120 балів: 60 балів нараховуються за шкільні екзамени на атестат зрілості та за оцінки, отримані під час останнього року навчання у школі з п'яти навчальних предметів; інші 60 балів абітурієнти можуть набрати за екзамени на атестат зрілості з двох дисциплін, які визначаються в університетах і коледжах як профільні. Під час вступу на вчительські спеціальності абітурієнти складають екзамен на професійну придатність, мета якого – виявити музичні, мовні та фізичні здібності й навички.

Моделі підготовки вчителів. В Угорщині налічується 64 вищих навчальних закладів; підготовка вчителів здійснюється в 27 університетах і 7 коледжах. Відсоткове співвідношення вищих навчальних закладів, що готують вчителів, до загальної кількості – 53 %.

Професійна підготовка майбутніх учителів у цій країні здійснюється за двома моделями: «паралельна», за якою загальноосвітні, фахові і професійно-педагогічні дисципліни вивчаються одночасно, та «послідовна», відповідно до якої психолого-педагогічна підготовка здійснюється після вивчення циклу дисциплін фахового (предметного) спрямування.

Згідно з паралельною моделлю кредити професійно-педагогічного навчального компонента (40 кредитів за семестр), входять до загальної кількості кредитів професійної підготовки, яка залежить від тривалості навчання.

В умовах реалізації послідовної моделі підготовки учителів компонент професійно-педагогічних дисциплін вивчається на другому рівні освіти «магістр» після здобуття базової вищої освіти на рівні «бакалавр». Професійно-педагогічний навчальний компонент становить 60 кредитів, до яких додають 10 кредитів для написання

дипломної роботи, яка є загальнообов'язковою для всіх студентів педагогічних університетів і коледжів Угорщини, які здобувають професії. Професійно-педагогічний навчальний компонент передбачає загальну психологічну та педагогічну теоретико-практичну підготовку протягом 330 академічних годин; методичну, теоретичну та практичну підготовку, тривалістю щонайменше 120 академічних годин, а для подвійних спеціальностей – 150 академічних годин; шкільну навчально-виховну практику у межах 150 академічних годин. У школі під керівництвом викладачів та менторів студенти проводять щонайменше 90 академічних годин. На індивідуальну практику викладання передбачено 15 академічних годин.

Рівні освіти (бакалавр/магістр/інше). В Угорщині затверджено триступеневу модель підготовки майбутніх учителів (бакалавр, магістр, доктор філософії). Базова підготовка вчителів здійснюється відповідно до освітніх програм «бакалавр», що налічує 180–240 кредитів упродовж 8 семестрів. Повну вищу освіту здобувають на другому освітньому рівні «магістр», що налічує 90–150 кредитів з терміном навчання від 3 до 5 семестрів залежно від обраної спеціальності й попередньої освіти. Третій (освітньо-науковий) рівень «доктор філософії» налічує 180 кредитів впродовж 3 років навчання.

В Угорщині випускникам університетів надається право викладати у школі після здобуття ступеня магістра. Виняток становлять вихователі, вчителі початкових класів та вчителі, що навчають дітей з особливими потребами; вони можуть розпочати роботу в школі після здобуття ступеня бакалавра.

Зміст підготовки за блоками (наприклад: загальний/професійний). Змістовий компонент професійної підготовки вчителів забезпечує фахову, загальноосвітню, методичну, практичну, науково-дослідницьку підготовку. Університети і коледжі самостійно розподіляють кредити між блоками навчальних дисциплін. Наприклад, на вивчення фахових дисциплін передбачено 95-100 кредитів, психолого-педагогічних – 28-48, профільних – 22-23, загальноосвітніх – 18-21, вибіркових – 12-14; на педагогічну практику та підготовку кваліфікаційної роботи і портфолію відповідно 40-42 та 8-15 кредитів.

Особливості практичної підготовки. В університетах і коледжах Угорщини в межах будь-якої освітньої програми здійснюються такі види практичної підготовки майбутнього вчителя:

– практика в межах педагогічної і психологічної підготовки, мета якої – ознайомити студента зі специфікою педагогічної роботи,

розвинути загальні педагогічні здібності студента, сформувати навички використання методів навчання (30 годин);

- групова практика, що проводиться у межах фахової підготовки під керівництвом викладача-методиста (60 годин);

- індивідуальна практика, що відбувається на останньому семестрі під керівництвом учителя загальноосвітнього закладу, вчителя закладу освіти дорослих і методиста університету і коледжу (не більше 10 уроків щотижня);

- заключна практика – 10-тижнева комплексна педагогічна практика.

Фінляндія

Законодавча база професійної підготовки вчителів визначається чинними законами й актами, а саме: Актом про Університети (1997 р., 2016 р.), де зазначено, що університети здійснюють підготовку вчителів, Актом Постанови про Базову освіту (1998 р.), Актом Постанови Про Вищі середні школи (1998 р.), Актом Постанови про Політехнічну освіту (1995 р.), а також Актом про Університетську освіту та Постановами 1997 р., 1998 р.

Механізми відбору абітурієнтів на педагогічні спеціальності. Конкурс на педагогічний факультет у фінських університетах є достатньо високим і становить приблизно десять чоловік на одне місце. Вступні іспити відбуваються за селективною системою відбору у три етапи (матрикуляційний іспит, університетські оцінювальні тести, співбесіда і тестування на місці майбутньої роботи).

У фінських університетах реалізується *паралельна модель* підготовки вчителя.

Рівні освіти (бакалавр/магістр/інше). Першим етапом педагогічної кар'єри студента є ступінь бакалавра, обсягом 180 ECTS-кредитів (3 роки навчання). Другим – ступінь магістра обсягом 120 ECTS-кредитів (2 роки навчання). До викладання у школах допускаються лише випускники університетів, які здобули магістерський ступінь. Студенти проходять основні або базові курси дисциплін, проміжні та курси підвищеного рівня з профільної спеціальності, а також базові та проміжні курси з додатковою спеціальністю обсягом 60 ECTS-кредитів. Повний термін підготовки вчителя на рівні бакалавра та магістра (300 ECTS-кредитів) складає п'ять років. У фінській академічній освітній програмі кожна спеціальність або дисципліна охоплює три рівні: загальний, проміжний, поглиблений та включає чотири основні складові, а

саме: основне навчання, предметне навчання, ІКТ навчання та вище педагогічне навчання.

Бакалаврські і магістерські програми спрямовуються на професійну підготовку працівників освіти різних напрямів: учитель ранньої освіти дітей (лише бакалавр), дошкільна освіта (лише магістр), учитель середньої школи, учитель праці та технологій, домашній учитель, учитель спеціальної освіти, педагог для освіти дорослих.

Зміст підготовки. Зміст бакалаврських і магістерських програм з педагогіки передбачає вивчення дисциплін, у змісті яких розкриваються умови й очікування від навчання та оновлення знань людини. Зазвичай, професійна підготовка вчителів здійснюється упродовж 5 років за магістерською програмою, під час якої студенти готуються до викладання двох шкільних предметів. Вона охоплює такі основні дисципліни: педагогіка, дидактика, педагогічна практика в середній і старшій школі.

Особливості практичної підготовки. Педагогічна практика ґрунтується на засадах практико-орієнтованого підходу. Практичне навчання відбувається на всіх етапах професійної підготовки на основі принципу наступності. Навчальна практика здійснюється в декілька етапів, а саме: вступна практика на початку навчання, основна практика, предметна шкільна практика, практика викладання.

Китай

Законодавча база професійної підготовки вчителів. Професійна підготовка вчителів у КНР регламентується низкою документів: Законом «Про обов'язкову освіту» (1986 р., 2006 р.), Законом «Про вчителів» (1994 р.), Постановами ЦК КПК і Державної Ради КНР «Щодо реформи структури освіти» (1985 р.); «Термінові положення щодо системи складання працюючими вчителями кваліфікаційних іспитів» (1986 р.); Рішеннями ЦК КПК з реформи системи освіти (1995 р.); Рішеннями ЦК КПК і Державної Ради КНР про поглиблення реформ в освітній галузі і всебічного розвитку позитивних якостей (1999 р.); «Виконання положень про кваліфікацію вчителів» (2000 р.); Рішеннями Державної освітньої комісії «Щодо посилення та розвитку освіти вчителів»; «Пропозиції щодо здійснення підготовки вчителів початкової школи під час випробувального періоду» (1994 р.); «Положення про кваліфікацію вчителів» (1995 р.); «Рекомендації щодо переходу та розвитку місцевих університетів» (2014 р.).

Механізми відбору абітурієнтів на педагогічні спеціальності.

У переважній більшості вищих навчальних закладів педагогічного профілю (університетів, інститутів, коледжів) КНР для зарахування на освітні програми рівня «бакалавр» необхідно скласти Єдиний державний іспит за схемою 3*Х, згідно з якою: 3 – це комплексний іспит з китайської мови та літератури, математики й іноземної мови, а Х – комплексний іспит за вибором з гуманітарних (політологія, історія, географія) або природничих наук (фізика, хімія, біологія). Максимальна кількість балів для отримання – 750 (китайська мова та література – 150, математика – 150 та іноземна мова – 150, комплексний іспит з гуманітарних або природничих наук – 300 балів).

Моделі підготовки вчителів. У КНР станом на 2019 р. загальна кількість вищих навчальних закладів – 2988, з яких 605 становлять заклади педагогічної освіти. Відсоткове співвідношення вищих навчальних закладів, у яких здійснюється підготовка вчителів, до загальної кількості складає 20%.

За послідовною моделлю підготовки вчителів на рівні освіти «бакалавр» вивчення дисциплін загальноосвітнього спрямування закінчується на третьому році навчання. Відповідно, період підготовки за професійним напрямом є пролонгованим, що сприяє відмежуванню професійної і педагогічної освіти від загальної освіти. Перший період навчання триває 2 семестри, під час якого студенти вивчають дисципліни загальноосвітнього спрямування. Протягом другого періоду, що триває 4 семестри, студенти опановують дисципліни профільної підготовки. Під час третього періоду, що передбачає 2 семестри, вивчаються загально-професійні дисципліни і проводиться педагогічна практика.

Рівні освіти (бакалавр/магістр/інше). У КНР триступенева модель підготовки майбутніх учителів (бакалавр, магістр, доктор філософії) реалізується з 1980 р. Відповідно до «Закону про вищу освіту КНР» навчання на другому рівні «магістр» триває 3 роки і не може перевищувати 5 років. За відповідних вимог на цьому рівні можливе отримання диплому після двох років навчання. Підготовка майбутнього вчителя відбувається за денною та заочною формами навчання.

Зміст підготовки за блоками (наприклад: загальний/професійний). У різних вищих навчальних закладах КНР кількість кредитів, необхідних для одержання диплому, може варіюватись. У середньому, на бакалаврському рівні (4 роки навчання) передбачено 156-160 (до 195) кредитів, з яких на загальноосвітні дис-

ципліни – 37-39 кредитів. Загальна кількість кредитів базових професійних дисциплін становить 26. На педагогічну практику планується 7 кредитів. Бюджет часу на варіативні дисципліни дорівнює 20 кредитам, наприкінці навчання обов'язковим є захист дипломної роботи, на підготовку якої передбачено 4 кредити. На магістерському рівні (від 1,5 до 3 років навчання) мінімальна кількість кредитів – 29, хоча навчальному закладу надається право збільшувати їх до 50-60. На докторському рівні передбачено лише мінімальну кількість кредитів – 20.

Навчальні плани підготовки бакалаврів освіти у вищих педагогічних навчальних закладах КНР розробляються за блочним принципом. Зміст блоків може змінюватися в межах варіативного компонента. У зв'язку із необхідністю осучаснення змісту навчання реалізується нова програма «3+1», відповідно до якої 3 – це основні обов'язкові дисципліни (крім загального курсу) + 1 дисципліна за вибором студента. Навчальним планом визначаються загально-освітні, профільні (спеціальні) та вибіркові дисципліни, розподіл академічних годин і кредитів, передбачених на вивчення окремих дисциплін, та відомості про педагогічну практику. Зміст обов'язкового компонента навчання передбачає цикл загальноосвітніх дисциплін, обсягом 37-39 кредитів, які забезпечують суспільну, економічну, політичну та фізичну підготовку. До блоку професійно орієнтованих дисциплін належать: загальна психологія, психологія освіти, історія освіти Китаю, історія зарубіжної педагогіки, теорія педагогіки, філософія освіти, загальна педагогіка, спеціальна педагогіка, основи морального виховання, соціологія, освітня статистика, методика навчання тощо. На другому рівні освіти «магістр» майбутні вчителі вивчають блок професійно орієнтованих дисциплін, на який планується 26 кредитів, а саме: основи педагогіки, основи психології та методи науково-педагогічних досліджень. Обов'язковою є практика з проблем соціологічного та наукового дослідження. Варіативний компонент підготовки майбутніх учителів (20 кредитів) передбачає вивчення додаткових дисциплін.

Особливості практичної підготовки. У підготовці бакалаврів освіти передбачено проходження практики упродовж трьох місяців, на яку планується 7 кредитів.

Австралія

Законодавча база професійної підготовки вчителів в Австралії представлена такими документами: Австралійський закон про

освіту, Закон про вищу освіту; Закон про підтримку вищої освіти; Австралійський статут професійного навчання вчителів та керівників шкіл, Австралійська рамка якісного навчання, Австралійська рамка кваліфікацій, Навчальні пакети, Австралійський професійний стандарт для вчителів.

Механізми відбору абітурієнтів на педагогічні спеціальності. В Австралії відбір абітурієнтів до педагогічних ЗВО здійснюється здебільшого на основі Вищого вступного розрахунку, що базується на результатах 12 (останнього) року навчання в школі. Кожен штат чи територія мають власні методики розрахунку. Також вступ до ЗВО можна здійснити за результатами навчання на першому рівні вищої освіти «бакалавр» в разі продовження педагогічної освіти. У цій країні відомі приклади врахування методів відбору вступників, де враховується не лише рівень знань абітурієнтів, але й їх особисті якості. Ці методи передбачають психометричну оцінку, наявність попереднього досвіду, інтерв'ю та письмові звернення.

Моделі підготовки вчителів. В Австралії налічується всього 43 ЗВО, з яких 34 мають освітні програми з підготовки вчителів. Відсоткове співвідношення ЗВО, що готують вчителів, до загальної кількості становить 79%. У професійній педагогічній освіті Австралії наявні три моделі підготовки вчителів: «паралельна» (навчання за двома спеціальностями одного освітньо-кваліфікаційного рівня); «послідовна» (призначена для студентів, які вже мають ступінь бакалавра наук або мистецтв, прагнуть отримати ще й педагогічну освіту); модель підготовки вчителів дошкільної та початкової освіти.

Рівні освіти (бакалавр/магістр/інше). Підготовка вчителів в австралійських університетах здійснюється на рівнях освіти бакалавр, магістр, доктор філософії. Ступінь звичайного бакалавра присуджується за успішне завершення 3-річної програми очного навчання, деякі програми професійного спрямування тривають 4 роки. Програми з дипломом подвійного бакалавра охоплюють дві предметні галузі і тривають 5 років. Ступінь магістра зазвичай присуджується після 2-х років навчання на науково-дослідницькій програмі після 3-річного бакалавріату (або один рік після 4-річного бакалавріату).

Зміст підготовки вчителів. Освітні програми для підготовки вчителів відповідають вимогам до кваліфікації й до професійної практики, а також структурі плану підготовки, орієнтації на певну вікову категорію школярів. Освітні програми передбачають два

цикли підготовки: нормативних та вибіркових дисциплін. Обидва цикли представлені дисциплінами професійного спрямування, які зорієнтовані на вивчення змісту шкільних предметів, їх викладання та оцінювання; а також загальноакадемічні дисципліни, що передбачають соціальний та психологічний розвиток студентів – майбутніх учителів.

Особливості практичної підготовки. В австралійських університетах існує кілька видів педагогічної практики:

- короткотривала щоденна практика-спостереження без відриву від навчання, мета якої – поступове ознайомлення студентів з місцем і роллю складових освіти, а також взаємозв'язків між ними;
- активна практика з відривом від навчання, під час якої майбутні учителі аналізують складові освітнього процесу та зв'язки між ними в різних педагогічних ситуаціях;
- неперервна практика (стажування) на останньому курсі навчання, під час якої студенти усвідомлюють власні успіхи та причину невдач, здійснюють пошуки в освітній теорії чи практиці пояснень і рекомендацій щодо розв'язання педагогічних проблем, майбутні вчителі самостійно розв'язують завдання, у них розвивається творча уява і перші навички інноваційної діяльності, а також розуміння важливості незалежності в педагогічній праці.

Існують помітні особливості в тривалості педагогічної практики: від 95 до 140 днів у чотирирічних бакалаврських програмах, від 40 до 65 – у програмах освіти магістерського рівня, що тривають один рік, та від 50 до 115 – у дворічних програмах.

Висновки

Особливості історичного, соціально-економічного, політичного, культурно-освітнього розвитку зарубіжних країн зумовлюють відмінності у законодавчому забезпеченні та визначенні організаційно-педагогічних засад професійної підготовки вчителів.

Законодавче забезпечення підготовки вчителів у зарубіжних країнах здійснюється на основі двох підходів. Відповідно до першого підходу прийнято окремі закони й нормативно-правові акти про педагогічну освіту (Німеччина, Китай). Згідно з другим підходом враховуються різні аспекти підготовки вчителів у контексті законодавчого регулювання конкретної освітньої практики (Велика Британія, Австралія, Угорщина, Фінляндія). Аналіз законодавчої і нормативно-правової бази педагогічної освіти цих та інших країн свідчить про постійне оновлення державної освітньої політики;

використання демократичної моделі розроблення та її реалізації «знизу-вгору»; розвиток соціального партнерства у підготовці вчителя.

У більшості зарубіжних країн підготовка вчителів здійснюється на рівнях вищої освіти: бакалавр, магістр, доктор філософії. У Великій Британії та Угорщині вчителі початкової школи мають право розпочати вчительську кар'єру після завершення навчання за освітніми програмами «бакалавр». В інших країнах ступінь «магістр» є обов'язковою умовою для викладацької діяльності в школі.

У зарубіжних країнах упроваджуються дві основні моделі підготовки вчителів: «паралельна» та «послідовна». Перша модель – одночасне вивчення усіх компонентів освітньої програми впродовж усього терміну підготовки майбутнього вчителя. Друга модель передбачає вивчення загальних і спеціально-предметних дисциплін на рівні «бакалавр», а дисциплін психолого-педагогічного циклу і практики – на рівні «магістр». Обидві моделі характерні для Великої Британії, Австралії, Угорщини, Китаю. У Німеччині та Фінляндії набула поширення паралельна модель.

Особливостями організаційної структури є диверсифікований характер та значна кількість провайдерів педагогічної освіти (університети, інститути, коледжі, вищі педагогічні школи, шкільні консорціуми), що постійно реагують на нові запити суспільства щодо підготовки висококваліфікованих учителів.

У структурі професійної підготовки вчителів у розвинених зарубіжних країнах особлива увага приділяється педагогічній практиці. На різних рівнях вищої освіти вона має відмінності, зокрема: за метою і тривалістю (короткотривала ознайомлювальна, довготривала з відривом від навчання, підсумкове стажування; індивідуальна, групова; шкільна, позашкільна). Педагогічна практика здійснюється поетапно й послідовно на основі принципів наступності і диференціації (з урахуванням досвіду, набутого під час навчання чи професійної діяльності).

Суттєвого значення у розвинених державах надається підтримці соціального статусу вчителя, забезпеченню високого рівня оплати його праці, створенню необхідних умов для безперервного професійного розвитку, зокрема можливості вибору форм стажування у країні постійного проживання та за кордоном.

Національні системи оплати праці вчителів, як правило, є результатом тривалої еволюції і залежать від місцевого законодавства, традицій та культури, тому досвід однієї країни не може

повною мірою впроваджуватися в інших країнах. У більшості європейських країн діють національні системи оплати праці вчителів, що регулюють рівень їхньої заробітної плати та конкретні чинники, які впливають на її визначення. Це, як правило, індивідуальні особливості вчителів (освіта, багаторічний досвід, конкретні завдання у школах), а не предмет, що викладається, місце розташування школи або особливості учнівського контингенту.

У розвинених країнах набули поширення різні моделі оплати праці вчителів, зокрема:

скандинавська модель – заробітна плата кожного вчителя встановлюється директором школи в трудовому договорі і не залежить від кількості щотижневих годин викладання. Відповідно до цієї моделі державою визначено мінімальну заробітну плату вчителів, середню заробітну плату вчителя, яка на 30% є вищою, ніж мінімальна;

модель заробітної плати на повний робочий день – вчителі працюють 36 годин на тиждень (1512 годин на рік); для них визначено три типи робочого часу: контактні години (проведення уроків, інша робота з учнями, короткі або розширені консультації); безконтактні години (підготовка до оцінювання досягнень та прогресу учнів, спілкування з батьками, професійний розвиток тощо); години для шкільної спільноти (співпраця із соціальними партнерами школи, керівництво класом, інші форми роботи).

ПРОПОЗИЦІЇ

щодо вдосконалення професійної підготовки вчителя в Україні

За результатами порівняльного аналізу українського і зарубіжного досвіду професійної підготовки вчителя пропонується наступне.

1. Підготувати проєкт Закону України «Про вчителя», в якому визначити соціальний статус вчителя, правове і ресурсне забезпечення його діяльності, систему неперервного професійного розвитку у формальному, неформальному й інформальному вимірах тощо.
2. Розробити проєкт Концепції «Програма «Успішний учитель», у якій обґрунтувати професійну місію педагога в умовах глобалізаційних і євроінтеграційних процесів; перспективні напрями розвитку педагогічної освіти з урахуванням нових соціально-економічних реалій і зростаючих вимог цифрового суспільства до вчителя, а також необхідності забезпечення соціального пакету вчителя.
3. Науково обґрунтувати і розробити модель оплати праці вчителя та інших категорій педагогічних працівників з урахуванням сучасного досвіду розвинених країн.
4. Створити систему щорічного моніторингу соціального запиту на підготовку вчителя та інших категорій педагогічних працівників з урахуванням регіональних потреб. Враховуючи зарубіжний досвід, оптимізувати співвідношення кількості вчителів і кількості учнів.
5. Розширити перелік освітніх програм закладів вищої педагогічної освіти з підготовки вчителів та інших педагогічних працівників за бінарними спеціальностями і вдосконалити чинні програми на основі випереджувального підходу, гнучкості та освітніх потреб різних категорій населення.
6. З метою фундаменталізації підготовки майбутнього вчителя та інших категорій педагогічних працівників поряд із традиційною «паралельною» моделлю підготовки вчителя у закладах вищої педагогічної освіти реалізовувати «послідовну» модель – у національних і державних університетах (рівень бакалаврату – підготовка фахівця з окремих галузей

- наукового знання; рівень магістратури – цільова психолого-педагогічна підготовка вчителя).
7. Науково обґрунтувати, розробити і впровадити сучасну систему професійної орієнтації та відбору абітурієнтів на педагогічні спеціальності.
  8. Розробити комплексні заходи щодо підвищення інтересу молоді до вибору професії вчителя та державної підтримки обдарованих студентів, які здобувають педагогічні професії.
  9. Створювати необхідні умови молодим вчителям-випускникам закладів вищої і фахової передвищої освіти, зокрема передбачити підвищення заробітної плати, надання відомчого житла, забезпечення відповідного соціального пакету та сучасною комп'ютерною технікою.
  10. З метою підвищення конкурентоспроможності педагогічних працівників на ринку освітніх послуг вивчити можливість впровадження поєднаних спеціальностей (спеціалізацій) у межах освітніх програм галузі знань 01 «Освіта/Педагогіка» спеціальності «013 Початкова освіта» освітнього рівня «Бакалавр», зокрема: вчитель початкової школи і практичний психолог, вчитель початкової школи і музичного мистецтва, вчитель початкової школи і образотворчого мистецтва, вчитель початкової школи і хореографії, вчитель початкової школи й іноземної мови тощо.
  11. Змінити підходи до організації освітнього процесу в закладах вищої і фахової передвищої педагогічної освіти, забезпечувати якісне оволодіння майбутніми вчителями англійською або іншими іноземними мовами; зменшити аудиторне навантаження студентів, стимулювати і супроводжувати їхнє самостійне професійне становлення і розвиток.
  12. Розробити методики і дидактичні комплекси з формування інформаційно-цифрової компетентності майбутніх вчителів та інших категорій педагогічних працівників. Передбачити введення до інваріантного складника навчальних планів підготовки в галузі знань «01 Освіта/Педагогіка» дисциплін, спрямованих на формування у здобувачів освіти інформаційно-цифрових компетентностей з педагогічного проектування засобів і технологій комп'ютерно орієнтованих методичних систем навчання та використання хмаро орієнтованих інструментів відкритих систем освіти і науки (електронних бібліотек цифрових освітніх ресурсів; цифрових

інструментів вимірювання навчальних досягнень суб'єктів освіти та моніторингу параметрів освітньо-наукових систем, цифрових освітніх платформ підтримки електронних комунікацій та освітніх соціальних мереж).

13. Розглянути питання щодо доцільності впровадження диференційованого підходу у визначенні термінів підготовки з урахуванням особливостей майбутньої професійної діяльності, зокрема вчителя початкової школи, вчителя фізики і математики, вчителя інформатики, вчителя біології та основ здоров'я, вчителя української мови і літератури, вчителя музичного мистецтва, вчителя фізичної культури тощо (наприклад, у Великій Британії підготовка вчителя відбувається впродовж 4-5 рр., у Німеччині, Фінляндії – 5 р.).
14. З урахуванням результатів порівняльного аналізу зарубіжного досвіду доцільно упроваджувати концентровану модель практичної підготовки, що передбачає проведення щотижневої практики паралельно з аудиторним навантаженням упродовж усього терміну навчання.
15. Вдосконалювати зміст і форми організації післядипломної педагогічної освіти з урахуванням інтересів учителів та інших категорій педагогічних працівників, державного і регіонального замовлення, сучасного зарубіжного досвіду, вимог цифрового суспільства. Створювати безкоштовні онлайн-платформи для обміну інноваційним педагогічним досвідом вчителів закладів загальної середньої освіти.

ДОДАТКИ

Додаток А

Заклади вищої освіти України, що здійснюють підготовку вчителів закладів загальної середньої освіти

№ з/п	Області та м. Київ	Заклади вищої освіти				Коледжі
		Національні університети	Державні/приватні університети	Національні/Державні педагогічні університети	Академії/Інститути	
1	Вінницька	1	-/1	-/1		2
2	Волинська	2			1/-	2
3	Дніпропетровська	2	1/-	1/-	2/1	4
4	Донецька	2	3/-		1/-	1
5	Житомирська		1/-			1
6	Закарпатська	1	1/-		-/1	1
7	Запорізька	1	2/1		1/-	1
8	Івано-Франківська	1			-/1	2
9	Київська		2/-		-/1	3
10	Кіровоградська		1/-			1
11	Луганська	2		-/1		4
12	Львівська	1	1/-	-/1		3
13	м. Київ	6	1/-	½		3
14	Миколаївська	2	-/1			1
15	Одеська	1	2/-	1/-		4
16	Полтавська	2	1/-	1/-		1
17	Рівненська	1	1/1			3
18	Сумська		1/-	1/1		2
19	Тернопільська	1		1/-	1/-	1
20	Харківська	5		1/-	2/-	2

Закінчення додатка А

21	Херсонська		1/-			1
22	Хмельницька	2	-/1		1/-	
23	Черкаська	1		-/1		2
24	Чернівецька	1				1
25	Чернігівська	1		-/1		1
Усього: 133		36	19/5	7/8	9/4	45

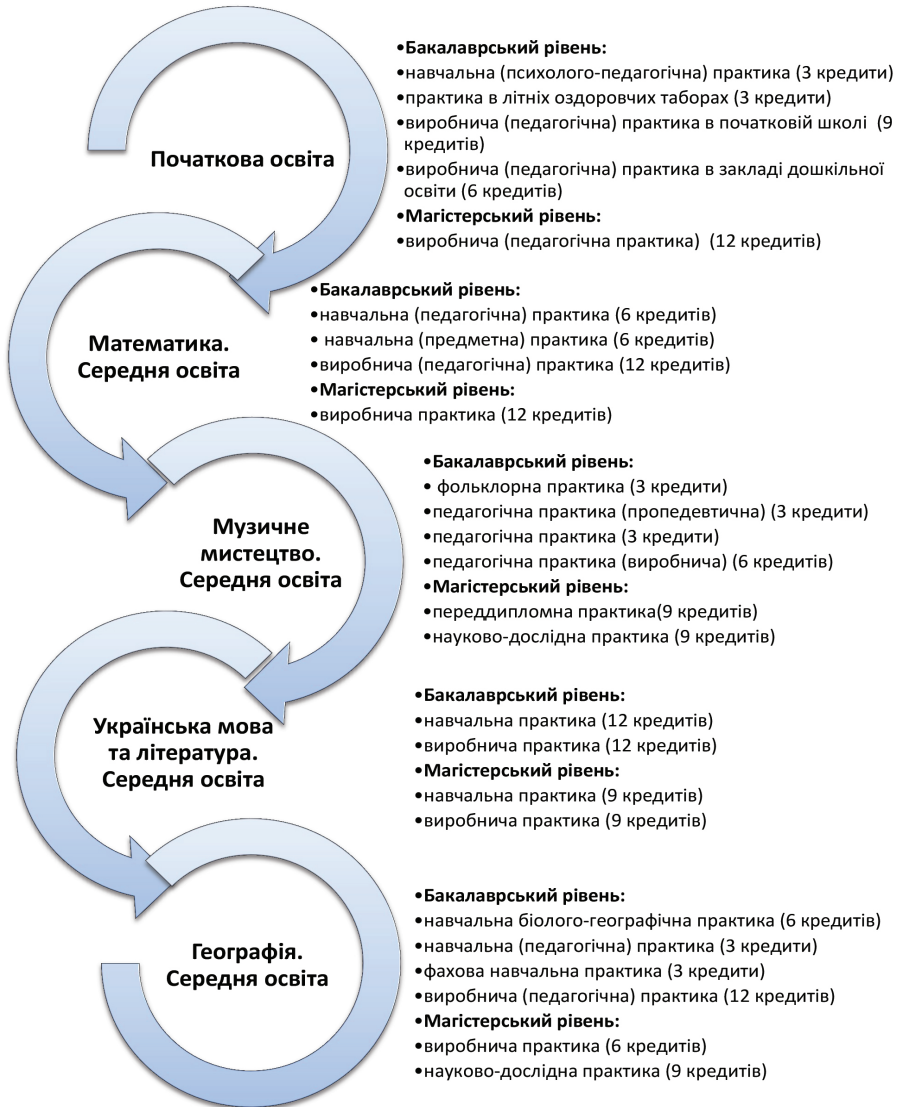
Джерело: Реєстр суб'єктів освітньої діяльності Міністерства освіти і науки України. URL: <https://registry.edbo.gov.ua/search/>

**Перелік окремих спеціальностей галузі знань «01 Освіта/Педагогіка»
за освітніми рівнями із відповідними професіями (професійними назвами робіт, посадами)**

Спеціальність	Молодший спеціаліст	Бакалавр	Магістр
«011 Освітні, педагогічні науки»	-	3340. Лаборант (освіта)	2351.1 Молодший науковий співробітник (методи навчання) 2359.1. Молодший науковий співробітник (в інших галузях навчання) 2359.1. Молодший науковий співробітник (валеологія)
«013 Початкова Освіта»	5131. Помічник вчителя з початкової освіти*	3439. Асистент вчителя з початкової освіти*	2331. Вчитель початкових класів закладу загальної середньої освіти
«014 Середня освіта (за предметними спеціальностями)»	5131. Помічник вчителя	3340. Викладач – стажист 3340. Асистент вчителя 3439. Асистент фахівця з позашкільної освіти* 3310. Культурний організатор дитячих закладів позашкільної освіти 3430. Фахівець у галузі позашкільної освіти*	2320. Вчитель закладу загальної середньої освіти 2359.2. Педагог-валеолог 2359.2. Педагог-організатор 2351.2. Методист закладу загальної середньої освіти* 2351.2. Консультант з питань здорового способу життя 2445.2. Практичний психолог

Джерело: Систематизовано авторами

Види практик у межах галузі знань «01 Освіта/Педагогіка» за спеціалізаціями в Україні

Джерело: Систематизовано авторами

Порівняння показників з підготовки вчителів у закладах вищої освіти України і зарубіжних країн

№	Критерії порівняння	Країни					
		Україна	Зарубіжні країни				
			Велика Британія	Німеччина	Угорщина	Фінляндія	Китай
1	Кількість закладів освіти, що здійснюють підготовку за освітнім ступенем бакалавр	85*	64	34***	10**	605***	39***
2	Кількість закладів післядипломної освіти	25***	На базі університетів. Окремих закладів немає.	34*** (заклади освіти, що здійснюють підготовку вчителя (магістр))	10**	143***	немає
3	Кількість вступників на педагогічні спеціальності	12000 (7% від 171000 студентів)	119437	7569***	800* (10% вступників що року вступають на педагогічну спеціальність)	2.05 млн.**	немає

4	Термін навчання	бакалавр	4 роки	3-4 роки	6 семестрів	8 семестрів	3 роки	4 роки	3-4 роки
		магістр	2 роки	1 рік	4 семестри	3-5 семестрів (залежно від спеціальності)	2 роки	2 роки	1-2 роки
5	Кількість кредитів на підготовку Для усіх країн кількість годин на 1 кредит дорівнює 30.	Бакалавр	240	180	180	240	180	156-160 (до 195)	240
		магістр	90	90	120	90-150 (залежить від спеціальності)	120	29-60	95
6	Кількість кредитів (годин) на практичну підготовку	бакалавр	9-36 (згідно з навчальними планами ЗВО)	4-річна програма «бакалавр» – 160 днів (32 тижні) 3-річна програма «бакалавр» – 120 днів (24 тижні) (2021)	11-15	30-50 (залежить від спеціальності)	60	7	95-140 днів
		магістр	9 (згідно з навчальними планами ЗВО)	120 днів (24 тижні)	30	1 семестр (1/2 року)	60	11-14	40-65 днів

* станом на 2018-2019 рр   ** станом на 2019-2020 рр   *** станом на 2020-2021 рр

Джерело: Систематизовано авторами

**Учасники освітнього процесу закладів загальної середньої освіти України
і зарубіжних країн**

№	Критерії порівняння	Країни							
		Україна	Зарубіжні країни						
			Велика Британія	Німеччина	Угорщина	Фінляндія	Китай	Австралія	
1	Кількість закладів загальної середньої освіти	15194**	32332	5832***	2566***	213 800*	9 542***		
2	Кількість вчителів	367827**	421278	115341***	56578*	16.7285 млн*	296516***		
3	Кількість учнів	4138466**	8326884	1124,055***	694200***	150 млн*	4 006 974***		
4	Співвідношення кількості учнів на одного вчителя	9:1**	19–20:1	10:1***	14:1** (у початковій школі)	17:1***	14:1***		

* станом на 2018-2019 рр   ** станом на 2019-2020 рр   *** станом на 2020-2021 рр

Джерело: Систематизовано авторами

Наукове видання

Н. Ничкало, Л. Лук'янова, Л. Хомич

ПРОФЕСІЙНА ПІДГОТОВКА ВЧИТЕЛЯ: УКРАЇНСЬКІ РЕАЛІЇ, ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД

Науково-аналітична доповідь

За редакцією В. Кременя

За участі:

Н. Авшенюк

М. Вовк

Л. Султанової

Літературний редактор

В. Гордієнко

Дизайн обкладинки

К. Котун

Художній редактор

Т. Лев

Підписано до друку 12.08.2021. Формат 60×90/16

Папір офсетний. Друк офсетний.

Ум. друк. арк. 00,00. Ум. вид. арк. 00,00.

Видано та віддруковано на ТОВ «Юрка Любченка»

e-mail: u19-07@ukr.net

тел. 098-444-06-68

м. Київ, проспект Перемоги, 50

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 4685 від 06.03.2014.